

ISSN 1392–6195 (print)
ISSN 2029–2058 (online)
JURISPRUDENCIJA
JURISPRUDENCE
2012, 19(3), p. 1031–1058.

APIE KONSTITUCINIO TEISMO TEISĖJŲ ATSKIRAŠIAS NUOMONES: KELI BIHEVIORISTINIAI ASPEKTAI

Egidijus Kūris

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 236 6175
Elektroninis paštas e.kuris@zebra.lt

Pateikta 2011 m. gegužės 31 d., parengta spausdinti 2011 m. rugpjūčio 13 d.

***Anotacija.** Straipsnyje dėmesys sutelkiamas į naujo Lietuvos konstitucinės justicijos proceso teisės instituto – Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės – įtvirtinimą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme. Parodoma, kad dabartinis atskirosios nuomonės reglamentavimas yra iš esmės ydingas, be kita ko, dėl to, kad sudaro prielaidas sumenkinti ir rengiamo Konstitucinio Teismo baigiamojo akto (ypač kai atskirąją nuomonę ketina pareikšti teisėjas pranešėjas konstitucinės justicijos byloje), ir dėl jo reiškiamų atskirųjų nuomonių kokybę. Naratyvas yra pusiau normatyvinis, pusiau bihevioristinis: teisėjo atskirosios nuomonės institutas analizuojamas susiklosčiusios Konstitucinio Teismo procedūrinės praktikos ir dabartinės viešojo diskurso būklės kontekste.*

***Reikšminiai žodžiai:** Konstitucinis Teismas, konstitucinė jurisprudencija, oficialioji konstitucinė doktrina, teisėjas pranešėjas, atskiroji nuomonė, viešasis diskursas.*

Įvadas

2008 m. Seimas padarė pataisą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme¹ ir įvedė Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės institutą. Konstitucinis Teismas atitinkamai papildė savo reglamentą² (2008 ir 2009 m.). Iki tol šio teismo teisėjai negalėdavo pareikšti atskirtosios nuomonės dėl Konstitucinio Teismo sprendimų (nutarimų, išvadų)³. Nors kai kurios nuo tada Konstitucinio Teismo teisėjų

- 1 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 6-120; 1993, Nr. 68-1277; 1996, Nr. 73-1749; 1998, Nr. 55-1519; 2001, Nr. 21-691; 2001, Nr. 39-1335; 2001, Nr. 64-2328; 2003, Nr. 108-4815; 2007, Nr. 77-3056; 2008, Nr. 81-3187; 2008, Nr. 131-5024; 2008, Nr. 134-5179; 2011, Nr. 49-2366; 2011, Nr. 154-726. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292. Toliau, idant dėstymas nebūtų pernelyg prikrautas detalių, aptariant šio įstatymo nuostatas atitinkamų straipsnių (jų dalių, punktų) numeriai dažniausiai nenurodomi.
- 2 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamento patvirtinimo“ (juo patvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamentas). *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 38-1237 (atitaisymas: 2004, Nr. 57); 2005, Nr. 137-4937; 2006, Nr. 126-4804; 2007, Nr. 100-4082 (nauja redakcija); 2008, Nr. 139-5513; 2009, Nr. 34-1303.
- 3 Šiame straipsnyje, nelygu kontekstas, sąvoka „Konstitucinio Teismo sprendimai“ vartojama ir kaip įvardijanti vieną iš Konstitucinio Teismo aktų rūšių – sprendimus (siaurąja prasme), ir kaip bendrinė, t. y. apimanti visus Konstitucinio Teismo aktus (sprendimus, nutarimus, išvadas), kuriuose išspendžiamas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai priskirtas klausimas (plg. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalį; apie jos nuostatos aiškinimą žr. *inter alia*: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 124-5643; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvadą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 49-1600; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 5 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies 1 skyriaus 6 punkto nuostatų išaiškinimo, taip pat dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos teisingumo ministro prašymo išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ motyvuojamosios dalies 1 punktą“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 129-5246. Apie Konstitucinio Teismo aktų skirstymą į baigiamuosius aktus ir procesinius

pareikštos atskirosios nuomonės sulaukė plataus žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio (ypač teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimo⁴ ir teisėjos Ramutės Ruškytės atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimo⁵), pats šis naujas Lietuvos konstitucinės justicijos proceso teisės institutas kol kas labai mažai nagrinėjamas teisės mokslinėje literatūroje⁶. Tuo tarpu jis, tiksliau tai, kaip yra sureguliuoti atitinkami santykiai, kelia rimtų problemų – ne vien „grynai teisinių“, bet ir bihevioristinių – susijusių su Konstitucinio Teismo teisėjų laikysena kitų teisėjų bei visuomenės, kaip galutinio konstitucinės jurisprudencijos adresato, atžvilgiu⁷.

1. Apie viešąjį diskursą

Kas treji metai vykstanti Konstitucinio Teismo teisėjų rotacija, per kurią tris kadenciją baigiančius teisėjus pakeičia nauji, Lietuvos viešojoje erdvėje paprastai komentuojama

sprendimus žr.: Kūris, E. (sud. ir moksl. red.). *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius, 2011 (6.2.1 poskirsnis). Toliau straipsnyje rašoma vien apie Konstitucinio Teismo baigiamuosius aktus (*inter alia* sprendimus).

- 4 Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimo [http://www.lrkt.lt/Dokumentai2009.html; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008 m. vasario 1 d. redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008 m. vasario 1 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-988.
- 5 Konstitucinio Teismo teisėjos Ramutės Ruškytės atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimo [http://www.lrkt.lt/Dokumentai2011.html; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 118-5564.
- 6 Bene vienintelė išimtis teisės mokslinėje literatūroje – V. Staugaitytės straipsnis, tačiau jis buvo paskelbtas dar iki Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės instituto įvedimo. Žr.: Staugaitytė, V. Atskiroji nuomonė konstitucinėje justicijoje: Teismo kolegialumas vs. teisėjo vidinis nepriklausomumas. *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 9. Tuo klausimu taip pat žr.: Kūris, E. Judges as Guardians of the Constitution: “Strict” or “Liberal” Interpretation. In: E. Smith (ed.). *Old and New Constitutions: The Constitution as Instrument of Change*. Stockholm: 2003; Stačiokas, S. The Role of Constitutional Justice in Lithuania. In: E. Smith (ed.). *Op. cit.* Įvedus minėtą institutą pasirodė keletas publikacijų, tačiau ne moksliniuose leidiniuose. Žr.: Chochrin, T. Dėl atskirosios nuomonės pareiškimo termino [http://jurisprudencija.wordpress.com/2011/10/04/del-atskirosios-nuomones-pareiškimo-termينو; žiūrėta 2012-05-31]; Id. Diskusija dėl atskirosios nuomonės instituto konstitucinės justicijos byloje [http://jurisprudencija.wordpress.com/2012/05/09/diskusija-del-atskirosios-nuomones-instituto-konstitucines-justicijos-bylose; žiūrėta 2012-05-31]; Šindeikis, A. E. Šileikio atskiroji nuomonė. *Veidas*. 2008, Nr. 50; Žukas, T. „Aš nesutinku“. *IQ*. 2011, Nr. 11. Šio straipsnio autoriaus poziciją žr.: Kūris, E. Konstitucinės justicijos proceso teisės klausimu. *Teisė*. 2011, Nr. 78; Id. Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys. Kn.: Švedas, G. (vyr. moksl. red.). *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiečiui* Vilnius, 2012 (rengiama spaudai; tuo metu, kai pasirodys šis straipsnis, knyga jau turi būti išspausdinta).
- 7 Šiame straipsnyje autorius toliau plėtoja savo poziciją, išdėstyta straipsniuose „Konstitucinės justicijos proceso teisės klausimu“ ir „Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys“ (nuorodas žr. 6 išnašoje *supra*), tačiau didele dalimi kitu – bihevioristiniu aspektu – ir siedamas su Lietuvos viešojo diskurso kokybės problematika. Nė viename iš šių straipsnių (neišskiriant nė šio) nepretenduojama į visapusišką atskirosios nuomonės instituto problematikos atskleidimą.

itin šykščiai. Apsiribojama kandidatų į teisėjus vardų-pavardžių pristatymu, vieno kito biografijos fakto, mokslo laipsnių ar vardų (jei kandidatas juos turi), einamų ir kai kurių ankstesnių pareigų paminėjimu, o paskyrus teisėjus – skaitytojo (klausojo, žiūrovo) informavimu apie balsavimo Seime rezultatus. Išimtį sudaro nebent tie atvejai, kai kandidato ar (jau) paskirto teisėjo biografijoje surandama kokių nors faktų, kuriuos (net jei jie, vertinant racionaliai, savaime nelaikytini pernelyg kontraversiškais) įmanoma žiniasklaidoje pateikti kaip skandalingus. Toks atsainus, paviršutiniškas, vadinasi, iš esmės formalus Konstitucinio Teismo sudėties kaitos komentavimas stokoja analizės bei įžvalgų, kurios savo turiniu bent kiek atlieptų tas svarbias teises, socialines ir *per extensionem* politines funkcijas, kurios konstitucinėje demokratijoje priskiriamos konstitucinei justicijai. Giliau žvelgiantys viešosios erdvės analitikai (su kurių postuluojamais konkrečių visuomenės ir valstybės sričių ir įvykių vertinimais šio straipsnio autorius anaip tol ne visada solidarizuojasi) yra ne syki pagrįstai ir ne be kartėlio pastebėję, kad provincialioje, suprimityvėjusioje, bet kartu labai rėksmingoje, argumentų kalbos nepripažįstančioje ir sąmokslu teorijomis persunktoje Lietuvos viešojoje erdvėje (ne vien žiniasklaidoje) šiuo metu iš esmės nebėra likę vietos „tikrajai“ socialinei kritikai – socialinei kritikai *par excellence*, taigi ir tokiai viešai diskusijai, kai už į tam tikras pareigas skiriamų ar jas paliekančių personalijų išvelgiamos giluminės tendencijos ir perspektyvos, taip pat kad vadinamoji plačioji auditorija jau ne tik nepasigenda rimto, solidaus, į reiškinių ir procesų esmę orientuoto viešo kalbėjimo, bet galbūt net nesuvokia, kad jo trūksta ir kad turėtų ir galėtų būti kitaip⁸. Šiame straipsnyje tai vadinama viešojo diskurso kokybės regresu ir laikomasi nuostatos, kad jo, kaip fakto, deja, jau nereikia įrodinėti.

Brandžioje, taigi ne vien nominalioje pilietinėje visuomenėje intelektualus viešasis diskursas yra priimamų sprendimų racionalumo *conditio sine qua non*. Viešojo diskurso kokybės regresas yra labai svarbus (bet, žinoma, ne vienintelis) veiksnys, lemiantis itin aukštą Lietuvos visuomenės anomijos lygį ir su tuo susijusį beveik visuotinį (tačiau toli gražu nebūtinai racionaliai pagrįstą) visuomenės nepasitikėjimą dauguma socialinių ir politinių institutų, ką jau kalbėti apie viešosios valdžios institucijas ir jose ar jų vardu veikiančius asmenis; pastarieji dažnai atvirai demonizuojami, pasyviai ir baugščiai stebint toms – taip pat demonizuojamoms ir pasyvumu siekiančioms išvengti galimo puolimo – viešosios valdžios institucijoms, kurios kaip tik ir turėtų imtis priemonių bent kiek pristabdyti šią praktiką.

Teisės atžvilgiu anomija reiškiasi ne tik nepasitikėjimu tam tikromis teisinių institucijų sistemos grandimis (teismais, prokuratūra, įvairiomis operatyvine veikla ar ikiteisminį tyrimą vykdančiomis institucijomis arba, pavyzdžiui, tokiomis valstybės kontroliuojamomis teisinėmis profesijomis kaip antstoliai) ir jų bei jų sprendimų negerbimu, bet ir tuo, kad yra sumenkusi pačios teisės kaip socialinio instituto vertė,

8 Žr., pvz.: Donskis, L. *Taip, bet... Nepolitologiniai svarstymai apie politiką*. Vilnius, 2007; Id. *Tylosios alternatyvos: Socialinės analizės ir kritikos eskizai*. Vilnius, 2008; Id. *Nepopuliaris įžvalgos: Politikos komentarai ir esė*. Vilnius, 2009; Jackūnas, Ž. *Socialinės šizofrenijos industrija: Demokratiją jau pakeitė mediakratija? Kultūros barai*. 2012, Nr. 5; Šliogeris, A. *Apie vieną kitą grėsmę Lietuvai*. Kn.: Daujotytė, V., et al. *Nerimas: Svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai įžvalgos*. Vilnius, 2012.

nes teisei tik su išlygomis pripažįstamas bendro teisingumo mato vaidmuo, o kartais šis vaidmuo išvis atmetamas. Tvirtinama, esą Lietuvoje teisė sau, o teisingumas sau, teisė atitrūkusi nuo moralės, teisinė sistema – nuo žmonių, teisė yra kažkoks „tikrojo“ teisingumo antipodas, be to, tą „tikrąjį“ teisingumą „supranta, nes jaučia“ bet kas, tik ne teisininkai, todėl jam ir atstovauti turi ne teisininkai, o kažkas kitas, ir t. t.

Be abejo, negalima sakyti, kad visiškai nėra pagrindo kritikuoti (kai kada net labai griežtai) teisines institucijas (neišskiriant nė teismų) bei jų sprendimus, kaip ir nėra pagrindo neigti tam tikras įsišaknijusias teisinės sistemos ydas. Vis dėlto anomija teisės atžvilgiu – tai kur kas daugiau nei teisinės sistemos kritika ar nepasitenkinimas jos kokybe (tiksliau, tos kokybės stoka). Racionali, dalykiška kritika, net išties radikali, paprastai (nu)silpsta išnykus ją paskatinusioms aplinkybėms – ištaisius atitinkamus sistemos trūkumus ar bent sušvelninus jų padarinius, tuo tarpu anomijos atveju tokios korekcinės priemonės savaime neužtikrina negatyvių visuomenės nuostatų pasikeitimo; geriausiu atveju toms nuostatomis tapti bent kiek pozityvesnėms reikia labai ilgo laiko. Ne(pasi)tikėjimas yra vienakryptis: jį vienąkart stipriai sužadinus vadinamasis slidžios nuokalnės efektas beveik neišvengiamas.

Paminėtos dvi anomijos teisės atžvilgiu apraiškos palaiko ir stiprina viena kitą: didėjanti nepagarba atskiroms teisinėms institucijoms bei jų sprendimams indukuojasi į nepagarbą teisei apskritai (paprastai atvirai neįvardijamą, bet dangstomą eufemizmais „nepasitikėjimas teismais“, „nepasitikėjimas teisininkais“, o pastaruoju metu ir politiniais burtazodžiais „teisininkų klanas“, „teisėjų partija“ ir pan., neretai turinčiais nuslėpti teisei priešingus juos skelbiančių asmenų interesus), o vienąkart kritinį lygį pasiekusi nepagarba teisei tiesiog negali neskatinti nepagarbos teisinėms institucijoms (ne tik tokią nepagarbą galbūt tikrai „užsitarnavusioms“, bet ir bet kurioms kitoms) bei jų sprendimams. Savaip dėsningas šios tarsi du veidus turinčios, bet iš esmės vienos save stiprinančios nepagarbos teisei augi(ni)mo tendencijos padarinys yra visuomenės vardu besidangstančių interesų grupių ir jų „pagal išgales“ (kaip kartais sužinome, ne tokias menkas) manipuluojamos ir būti manipuluojama pasąmoningai trokštančios visuomenės spaudimas priimti politinius sprendimus, kurių įgyvendinimas deprofesionalizuotų teisinę sistemą. Konkrečių iniciatyvų konkretūs motyvai šiame straipsnyje nėra aptariami⁹, tačiau pati tendencija akivaizdi ir atliepia minėtą teisės ir „tikrojo“ teisingumo priešybės stereotipą. Šis tolydžio stiprėjantis spaudimas remiasi įtikėjimu, kad teisiniai sprendimai (ir su valstybės valdymu susiję sprendimai apskritai) turi būtinai būti tokie, kuriems pritaria *vox populi*¹⁰, antraip jie bus neteisingi, nes suvokiami kaip neteisingi. Tai, kad tas *vox* gali būti, o dažnai ir būna neinformuotas ar net dezinformuotas, aištingai neigiama, atmetama kaip antidemokratinis pramanas, nors dar iš G. Lebono,

9 Bet kai kurias į teisinės sistemos deprofesionalizavimą nukreiptas pastarojo laikotarpio iniciatyvas verta bent paminėti. Žr., pvz.: Lietuvos Respublikos teismų įstatymo preambulės pakeitimo ir įstatymo papildymo III¹ dalimi įstatymo projektą [http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=133335&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y; žiūrėta 2012-05-31]; Lietuvos Respublikos ypatingojo prokuroro įstatymo projektą [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=415577&p_query=&p_tr2=2; žiūrėta 2012-05-31].

10 Plg., pvz.: Vareikis, E. *Dinozaurėjanti Europa: Emociniai-politiniai svarstymai*. Vilnius, 2002 (VIII skyrius); Laučius, V. *Demokratijos saulėlydis* [http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vlaucius-demokratijos-saulėlydis.d?id=58804337; žiūrėta 2012-05-31].

J. Ortega y Gasseto ar E. Canetti¹¹ žinome, koks neautentiškas tas *vox* būna (negali nebūti!), nes ji (jei tam skiriama pakankamai išteklių) ne taip jau sunku inspiuoti, fabrikuoti, juo manipuluoti¹². Vadinamosios videologijos¹³ sąlygomis, ypač jei pilietinė visuomenė yra nebrandi (kitaip tariant, jos iš esmės nėra), tai itin akivaizdu. Daug kartų kartojami emocingi argumentai, esą, teisinės sistemos nutolimą nuo žmonių lemia tai, kad profesiniam (suprask, formaliam) teisingumo kriterijui ji teikia pirmenybę prieš, pavadinkime, socialinį ar psichologinį (suprask, žmonių vidinio teisingumo jausmo diktuojamą), tarsi legitimuoja save. Teisinės sistemos profesionalizmas imamas laikyti ne jos privalumu, bet yda. Jei ši teisinio profesionalizmo atžvilgiu antagonistinė nuostata institucionalizuojama radikalai pertvarkant teisinę sistemą ir į ją įdiegiant tokias novelas, pagal kurias priimamų teisinių sprendimų logiką¹⁴ pakeičia (tik) išoriškai demokratinė *vox populi* logika, tai galiausiai gali (gal net turi) atvesti į esminių teisės kaip nuoseklios, vidine darna grindžiamos, autopoietinės, save nuolat reinterpretuojančios sistemos broožų ištrynimą ir nukrypimą nuo to, kas apibendrintai vadinama Vakarų teisės tradicija¹⁵. Tačiau nepasiduodant apokaliptinėms nuotaikoms būtina pripažinti, kad taip toli šiuo keliu dar nesame nuėję, nors spaudimas stiprėja, o žingsniai spartėja.

Grįžtant prie periodiško Konstitucinio Teismo sudėties (per)formavimo pasakytina, kad teisinių institucijų ir jose dirb(si)ančių asmenų aptari(nėji)mo paviršutiniškumas ir atspindi, ir labai stiprina tą trumparegę *vox populi* *suprema lex* iliuziją. Tokį sprendimų priėmimą, kuris nėra grindžiamas, viena vertus, turingu piliečių bendruomenės informavimu, kita vertus, jos vidiniu poreikiu būti deramai informuotai (nors formaliai atitinka demokratinio proceso modelį), tik nominaliai galime vadinti racionali, o tokia demokratija tėra dalyvaujamosios demokratijos simuliakras: iš tikrųjų ji nėra nei dalyvaujamoji, nei demokratija. Komentuojant vadinamajai plačiajai auditorijai Konstitucinio Teismo sudėties kaitą ne tiek svarbu viešai „po kaulelį išnarstyti“

-
- 11 Le Bon, G. *Minios psichologija* / Vertė N. Hofertaitė. Vilnius, 2011; Ortega y Gasset, Ch. *Masių sukilimas* / Vertė E. Treinienė. Vilnius, 1993; Canetti, E. *Masė ir valdžia* / Vertė A. Tekorius. Vilnius, 2003.
 - 12 Autoriaus požiūrį plačiau žr.: Kūris, E. Apie (ne)pagarbą teisei. *Notariatas*. 2012, Nr. 13.
 - 13 Terminas pasiskolintas iš: Šliogeris, A. *Bulvės metafizika: Iš filosofo dienoraščių*. Vilnius: 2010. Kur kas mažiau kritišką (bet ir mažiau argumentuotą) požiūrį į iš esmės tą patį reiškinį atspindi terminas „teledemokratija“. Žr.: Keskinen, A. Dalyvaujamoji demokratija ir pilietinė visuomenė: visuomenės sprendimų priėmimas informacijos amžiuje. *Politologija*. 1997, Nr. 2.
 - 14 Čia teisinių sprendimų logika siejama su jų nuoseklumu, derėjimu su kitais teisiniais sprendimais, o ne vien su formaliosios logikos taisyklių (pvz., silogizmo) taikymu. Net formaliosios logikos požiūriu „neteisingas“ sprendimas šiuo platesniu požiūriu gali būti vertinamas kaip „logiškas“. Bet plg.: Gumbis, J. Teisės samprata: Logikos taikymo problematika. *Teisė*. 2010, Nr. 76; Mackuvienė, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011. Plačiau žr.: Aarnio, A.; MacCormick, D. N. (eds). *Legal Reasoning*. Aldershot etc., 1992; Alexy, R. *Teisinio argumentavimo teorija: Mokymas apie racionalių diskursų, arba Teisinio pagrindimo teorija* / Vertė J. Galginaitis, A. Galginaitytė. Vilnius, 2005; Barak, A. *Purposive Interpretation in Law* / Translated by S. Bashi. Princeton and Oxford, 2005; Levin, J. *How Judges Reason: The Logic of Adjudication*. New York etc., 1992. Žr. ir pastabą 15 išnašoje *infra*.
 - 15 Apie teisės gebėjimą reinterpretuoti save ir nuolatinį augimą savo pačios pagrindu kaip Vakarų teisės tradicijos savastį ir skiriamąjį broožą žr.: Berman, H. J. *Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis* / Vertė A. Šliogeris. Vilnius, 1999; Id. Why the History of Western Law is Not Written. In: Id. *Faith and Order: The Reconciliation of Law and Religion*. Atlanta, 1993. Šiose publikacijose parodoma, kad (ir kaip) minėtas nuolatinis teisės augimas paklūsta sava logikai (plg. 14 išnašą *supra*).

konkrečius asmenis (šis dalykas nėra nesvarbus, bet ir ne savitikslis), kiek nuolat permąstyti konstitucinės justicijos funkcijas ir būklę, sugretinti jos *realia* su *idealia*, t. y. su pačios konstitucinės justicijos konstitucine misija.

2. Apie du konstitucinių teismų aktų rengimo procedūrinės praktikos tipus

Turingų ne vien siauram profesionalų ratui, bet ir vadinamajai plačiajai auditorijai skirtų diskusijų apie svarbiausius valstybės gyvenimo reikalus kultūrą iš(si)ugdžiusiose ir videologijos spaudimą bent šiek tiek neutralizuoti gebančiose politinėse bendruomenėse kiekvienas tokios institucijos kaip aukščiausioji konstitucinės kontrolės institucija sudėties pa(si)keitimas (net toks, kai pakeičiamas vienas vienintelis teisėjas) paprastai sulaukia ne vien paviršutiniško „išeinančio“ ir „ateinančio“ asmenų aptar(inėj)imo paminint vien menkai informatyvius faktus, bet (pirmiausia!) sistemingos šios teisminės institucijos suformuotos jurisprudencijos analizės, kurioje atidus tiriamasis žvilgsnis į (bent) paskutinio laikotarpio jurisprudenciją susiejamas su kadenciją baigiančio teisėjo indėliu (tuo mastu, kiek jį galima identifikuoti) ir potencialiu naujojo teisėjo įnašu. Vargu ar reikia sakyti, kad Lietuva šiuo atžvilgiu smarkiai atsilieka – ne tik dėl viešojo diskurso skurdumo, kurį, kaip kultūros (!) fenomeną, įveikti vien teisė yra bejėgė, bet ir dėl tam tikrų šalies statutinėje teisėje (pirmiausia Konstitucinio Teismo įstatyme) įtvirtintų apribojimų, beveik visiškai „nuasmeninančių“ Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą ir paslepiančių jo autorystę.

Antai iš Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo (kurio, kaip tos šalies konstitucinės kontrolės institucijos, jurisprudencija ir procedūrinė praktika dėjo pamatus net tų kraštų, kurie nepriskiriami bendrosios teisės tradicijai, konstitucinei justicijai) baigiamojo akto visuomet aišku, kuris teisėjas yra atitinkamos doktrinos („nuomonės“) autorius, o kurie teisėjai prie jo prisijungė. Bendrosios teisės tradicijos kraštuose, kur centrinė teisinės institucinės sistemos figūra visada buvo teisėjas – su savo profesine sąžine, patirtimi, profesiniais, moraliniais ir socialiniais įsitikinimais, toks teismų sprendimų „individualizavimas“ yra įprastas. Jis bent iš dalies neleidžia mistifikuoti teismo sprendimo. Mistifikavimu čia vadinamas teismo sprendimo pateikimas „auditorijai“ kaip apreiškimo tokios galutinės teisinės tiesos, kurios pagrįstumu nevalia abejoti. Toks „individualizuotas“ ir dėl to nemistifikuojamas teismo sprendimas visada yra jo „tiesioginio“ autoriaus, o žvelgiant plačiau – teisėjų daugumos sprendimas. Taip yra net tada, kai sprendimas buvo priimtas vienbalsiai ir nėra vienas teisėjas nepareiškė dėl jo ne tik atskirosios nuomonės, bet ir atskirosios motyvacijos¹⁶. Santykinai aukštas

16 Reikia skirti atskirąją nuomonę siaurąja prasme (anglų k. *dissenting opinion*) ir atskirąją motyvaciją (anglų k. *concurring opinion*): pirmuoju atveju teisėjas pareiškia nesutinkant su Teismo pozicija, išdėstyta jo akto rezoliucijoje, o antruoju – tik su argumentais, kuriuo ta pozicija grindžiama. Konstitucinio Teismo įstatyme ir viena, ir kita vadinamos vienu „atskirosios nuomonės“ terminu. Tačiau kai kada Konstitucinio Teismo teisėjo pareiškta atskiroji nuomonė, nors taip pavadinta, iš tikrųjų yra atskiroji motyvacija. Žr., pvz., Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio

politinės ir teisinės kultūros lygis neleidžia isteblišmentui ir jo manipuliuojamai visuomenei kvestionuoti tų sprendimų teisinės galios, bet abejoti jų pagrįstumu, taigi ir juos kritikuoti galima (ir abejojama, ir kritikuojama), kaip ir turėti vilčių, kad būsimo teismo sudėty galbūt pakeis tą doktriną – ją sušvelnins arba suvis atmes. Tiesa, tos viltys nederėtų su teisės sistemos bei raidos logika, bet kas gali užginti viltį, net jei ji ir priešinga teisei?

Išties, vargu ar tokį oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimą, kai tų pačių konstitucijos nuostatų aiškinimas pakeičiamas nepadarius pataisų jos tekste, galima laikyti privalumu. Juk jei ankstesnis teismo sprendimas netenka doktrininio precedento galios ir juo nebesivadovauja pats teismas, nė kiek ne mažiau pagrįstai galima kvestionuoti ir naująjį sprendimą, kuriuo anas precedentas buvo įveiktas, – ne tik jo pagrįstumą, bet ir teisinę galią („o gal jis taip pat tik laikinas?“). Vis dėlto tokie apsvertimai kartkartėmis įvyksta. Tai daro konstitucinę jurisprudenciją mažiau nuspejamą ir mažiau patikimą, taigi silpnesnę¹⁷. Dar mažiau gali įtikinti toks oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimas, kai ji apgrėžiama net nepakitus konstitucinio teismo (ar kitos konstitucinės kontrolės institucijos) sudėčiai, ypač jei byla yra politiškai rezonansinė. Tokiais atvejais argumento (nesvarbu, pagrįsto faktais ar vien spekuliatyvaus), jog teismas nebuvo atsparus politiniam spaudimui (vadinasi, nebuvo nepriklausomas ir nešališkas), atremti iš esmės neįmanoma. Belieka tuo tikėti, bet tikėjimas, žinia, aplanko ne kiekvieną.

Kontinentinės teisės tradicijos kraštuose teismų sprendimų (taip pat ir konstitucinės justicijos bylose) autorystė kur kas labiau maskuojama nei bendrosios teisės tradicijos kraštuose. Be to, kai kur Europoje (kaip ir iki 2008 m. pabaigos Lietuvoje) konstitucinių teismų teisėjai negali pareikšti atskirosios nuomonės (Austrijoje, Italijoje, Prancūzijoje; Europos Žmogaus Teisių Teisme atskirosios nuomonės reiškiamos, o Europos Sąjungos Teisingumo Teisme – ne). Tokiose jurisdikcijose beveik neįmanoma išsiaiškinti atskiro teisėjo indėlį į konkrečios bylos (iš)sprendimą. Bet taip yra ne visuose kontinentinės teisės tradicijos kraštuose – susieti sprendimą pirmiausia su tam tikru teisėju nėra retenybė. Antai Vengrijos Konstituciniame Teisme (kaip ir JAV Aukščiausiajame Teisme) baigiamąjį aktą konstitucinės justicijos byloje rašo tas teisėjas (su padėjėjais, kurių darbas su teisėju organizuojamas kabineto principu), kurio poziciją parėmė daugiausia teisėjų. Turbūt nereikia nė sakyti, kad profesinio prestižo požiūriu teisėjui

25 d. nutarimo [http://www.lrkt.lt/Dokumentai2011.html; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio 25 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valsybės žinios*. 2011, Nr. 129-6116. Neatmestina, kad atskirajai motyvacijai (kaip atskirosios nuomonės plačiąja prasme rūšiai) pavadinti galėtų būti sugalvota ir geresnė lietuvių kalbos sąvoka, bet ji kol kas nebuvo pasiūlyta. Autorius šią sąvoką vartoja nuo 1998 m. Žr.: Kūris, E. Politinių klausimų jurisprudencija ir Konstitucinio Teismo *obiter dicta*: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą. *Politologija*. 1998, Nr. 1.

17 Pasakojama, jog vienas žymiausių šių dienų JAV konstitucinės teisės mokslininkų Laurence'as Tribe'as nerengia naujo savo fundamentalaus veikalų „Amerikos konstitucinė teisė“ (*American Constitutional Law*) leidimo (ši knyga buvo išleista 1978, 1979, 1988 ir 2000 m.) dėl to, kad yra nusivylęs pastarųjų metų JAV Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos nenuoseklumu. Autoriui tą prieš keletą metų sakė bendras pažįstamas – teisės profesorius, tačiau autorius neturi galimybių patikrinti, ar tai tiesa, ar ne, o jei tiesa, tai ar L. Tribe'o vidinis įsitikinimas nepakito.

naudinga būti kuo didesnio skaičiaus baigiamųjų aktų autoriumi, nors tada, žinoma, jam (ir jo kabinetui) tenka įdėti kur kas daugiau darbo nei kitiems teisėjams. Bet už tai atlyginama: teisėjai į teisės istoriją „įsirašo“ savo surašytais sprendimais, o ne dėl to, kad, aplinkybėms susiklosčius, tam tikrą laiką užėmė šias pareigas.

Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme jo sprendimų (nutarimų, išvadų) anonimiškumas (prie jo teks grįžti 3 ir 4 skirsniuose) yra beveik absoliutus. Tačiau teisingiau būtų rašyti: „buvo beveik absoliutus“, nes atskirosios nuomonės instituto įvedimas 2008 m. pabaigoje yra išimtis iš bendros šio teismo kolegialumo dvasios ir praktikos.

Vis dėlto teisėkūros darbas buvo atliktas, švelniai tariant, prastai. Padarius pataisą Konstitucinio Teismo įstatyme, teisėjams leidžiama pareikšti („išdėstyti“) atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo baigiamojo akto, tačiau ši įstatymo novela sukonstruota taip, kad teisėjas neturi galimybės pareikšti atskirąją nuomonę iki Teismo sprendimo (nutarimo, išvados) paviešinimo visuomenei. Atskiroji nuomonė turi būti pareikšta per tris darbo dienas po sprendimo priėmimo. Čia būtina pabrėžti, kad pagal nuo pat 1993 m., kai pradėjo veikti Konstitucinis Teismas, susiklosčiusią praktiką dėl sprendimo (nutarimo, išvados) balsuojama prieš pat teisėjams išeinant į Teismo posėdžių salę viešai paskelbti tą teismo baigiamąjį aktą. Vadinas, atskiroji nuomonė surašoma ir visuomenei apie tai paskelbiama jau po to, kai Teismo sprendimo (nutarimo, išvados) turinys visuotinai žinomas, o tekstas prieinamas kiekvienam besidominčiam. Vadinas, sunku (jei apskritai įmanoma) argumentuotai paneigti galimus kaltinimus (tegu ir nepagrįstus faktais), esą teisėjas atskirąją nuomonę surašė atsižvelgdamas į tai, kaip į Teismo sprendimą (nutarimą, išvadą) sureagavo žiniasklaida, visuomenė ar isteblišmentas, o gal ir būtent dėl to, kad kilo atitinkama reakcija.

Tiesą sakant, tokią atskirąją nuomonę sunku pavadinti atskirąja nuomone *byloje*. Juk byla jau baigta! Turbūt neatsitiktinai įstatyme (jo 2008 m. pataisoje) nėra formuluotės „atskiroji nuomonė byloje“. Jo 55 straipsnio 5 dalyje *inter alia* nustatyta: „Teisėjo atskiroji nuomonė pridedama prie bylos ir apie tai pranešama byloje dalyvaujantiems asmenims ir visuomenės informavimo priemonėms“.¹⁸ „Pridedama prie bylos“ – nes konstitucinės justicijos byla jau baigta. Bet ši pastaba tik tarp kitko.

3. Apie Konstitucinio Teismo kolektyvizmą

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymą visas konstitucinės justicijos bylas sprendžia visi teisėjai *in corpore*. Kolegijų sudarymo galimybė nenumatyta. Įstatymo nuostatos nėra tokios griežtos, kad ignoruotų tą savaimę suprantamą aplinkybę, jog teisėjas, kaip bet kuris žmogus, gali susirgti, turėti išvykti ir pan., todėl kai kada bylą nagrinėja ir Teismo baigiamąjį aktą priima ne visi devyni, o aštuoni ar net septyni teisėjai. Mažiausias įstatymo leidžiamas teisėjų skaičius yra šeši, bet šia minimalios Teismo

18 Ką reiškia „dalyvaujantiems byloje asmenims“? Juk nebėra kur dalyvauti – byla baigta! Plg. įstatymo 60 ir 61 straipsnius: ten tie asmenys vadinami „dalyvavusiais byloje asmenimis“.

sudėties galimybe buvo pasinaudota, atrodo, tik vieną kartą¹⁹. Teismo baigiamajam aktui priimti įstatymas nustato maksimalų vieno mėnesio („baigus nagrinėti bylą“, t. y. baigus bylos nagrinėjimą teisminiame posėdyje) terminą. Pasitaiko (tiesa, labai retai), kad teisėjas dalyvauja nagrinėjant bylą viešame Teismo posėdyje, bet dėl tam tikrų gerbtinų aplinkybių nedalyvauja priimant sprendimą (nutarimą, išvadą) ir jo nepasirašo; tai turbūt neišvengiama tais atvejais, kai atitinkamų aplinkybių (pavyzdžiui, ligos) negalima numatyti – laukti, kol, pavyzdžiui, teisėjas pasveiks, iš esmės reikštų rizikuoti pažeisti minėtą vieno mėnesio terminą, per kurį turi būti priimtas Teismo baigiamasis aktas, juoba kad niekas negali garantuoti, jog kokios nors aplinkybės nesukliudys kuriam nors kitam teisėjui dalyvauti priimant tą aktą. Kai kada (taip pat labai retai) teisėjas nedalyvauja nagrinėjant bylą (nusišalina) dėl to, kad šitaip siekiama išvengti galimo jo nušalinimo klausimo kėlimo Teismo posėdyje²⁰, ypač jei Konstitucinį Teismą pasiekia informacija (žinoma, neoficiali), kad toks nušalinimas byloje gali būti (tegu ir nepagrįstai) pareikštas. Byloje kolegialiai priimtas Teismo baigiamasis aktas pateikiamas kaip visų teisėjų sprendimas (nutarimas, išvada). Tačiau jį surašant siekiama kuo didesnio sutarimo²¹. Atrodo, niekada nėra buvę, kad prieš Konstitucinio Teismo sprendimą (nutarimą, išvadą) būtų balsavę daugiau kaip trys teisėjai (o ir tokių atvejų, kai „prieš“ balsuoja trys teisėjai, tėra buvę vos vienas kitas), o įstatymo klauzule, kad balsams pasiskirsčius po lygiai (tai gali atsitikti tik tada, kai balsuojant dėl Teismo akto dalyvauja aštuoni arba šeši teisėjai, nes balsuojant neleidžiama susilaikyti) lemia teisėjo, pirmininkaujančio posėdžiui, balsas, buvo pasinaudota, kiek žinoma autoriui²², vos vieną kartą – sprendžiant klausimą dėl prašymo priimtimumo (prašymas buvo grąžintas pareiškėjui, o vėliau, pareiškėjui pašalinus trūkumus, buvo dar kartą paduotas Konstituciniam Teismui ir priimtas nagrinėti).

Atskirosios nuomonės instituto įvedimas čia pakeitė mažiau nei galbūt tikėjosi tie, kas šią novelą inicijavo. Pareikšti atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo baigiamojo akto yra teisėjo teisė, bet ne pareiga. „Prieš“ balsavęs teisėjas gali ir

-
- 19 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 10 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko prašymo išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 15 d. nutarimą“ [<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1994/s411110a.htm>; žiūrėta 2012-05-31]. Sprendimas „Valstybės žiniuose“ nepaskelbtas.
- 20 Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekreto Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 71-2561. Šią bylą nagrinėjo septyni teisėjai: teisėjas Romualdas Kęstutis Urbaitis nedalyvavo dėl to, kad buvo ginčijami teisės aktai, kuriais jis buvo atleistas iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir paskirtas Konstitucinio Teismo teisėju, o teisėja Toma Birmontienė – dėl to, kad kaip Respublikos Prezidento patarėja teisės klausimams buvo prisidėjusi rengiant kai kuriuos toje konstitucinės justicijos byloje ginčytus teisės aktus.
- 21 Apie tai plačiau žr.: Kūris, E. Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys (nuorodą žr. 6 išnašoje *supra*).
- 22 Teismo pasitarimų kambario paslaptis (apie ją toliau šiame skirsnyje) net Konstitucinio Teismo (kurio sudėtis keičiasi) teisėjams tokius dalykus leidžia žinoti geriausiai atveju tik „apytikriai“.

nepareikšti atskirosios nuomonės. Žinoma, jei atskirojoje nuomonėje išsakomas kategoriškas teisėjo nepritarimas Teismo baigiamajam aktui – jo rezoliucinei daliai, pagrįstai darytina išvada, kad tas teisėjas balsavo „prieš“. Tačiau kaip vertinti atvejus (kol kas hipotetinius, nes tokiose bylose atskirųjų nuomonių kol kas nebuvo pareikšta), kai, pavyzdžiui, Teismo nutarimo rezoliucinę dalį sudaro keli, keliolika ar net keliasdešimt punktų (tokios „sudėtinės“ bylos anaipol nėra retos, nes pareiškėjas tame pačiame prašyme gali ginčyti ne vienos, bet daugelio vieno ar kelių teisės aktų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams, taigi formaliai vienas prašymas apima daug prašymų²³, o Teismas labai retai nusprendžia tokius kelis prašymus, formaliai paduotus ir priimtus kaip vienas prašymas, išskirti²⁴, be to, Teismas kai kada *ex officio* tiria ir pareiškėjo nurodytų nuostatų atitiktį aukštesnės galios teisės aktams²⁵), o teisėjas savo atskirojoje nuomonėje prieštarauja tik vienam ar dviem iš jų? Ar tai reiškia, kad toks teisėjas balsavo prieš visą nutarimą? O galbūt teisėjas kaip tik palaikė kitus rezoliucijos punktus, gal net buvo (bent kai kurių iš jų) svarbiausias šalininkas, „varomoji jėga“? Juk galiausiai balsuojama už ar prieš visą sprendimą (nutarimą, išvadą), o ne už atskirus rezoliucijos punktus; tai išplaukia iš eksplicitinių Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatų ir tokia praktika susiklostė nuo pat Konstitucinio Teismo veiklos pradžios. Ne lengviau spręsti apie atskirąją nuomonę pareiškusio teisėjo balsavimą, kai ta atskiroji nuomonė pareikšta tik dėl Teismo baigiamojo akto argumentų, bet ne dėl rezoliucijos (atskiroji motyvacija): vargu ar kas nors (išskyrus, žinoma, pačius balsavusius teisėjus) gali būti tvirtai įsitikinęs, kad teisėjas, sutinkąs su rezoliucija, bet ne su argumentais, kuriais remiantis ta rezoliucija (atitinkamas jos punktas) priimta, balsavo „už“ arba „prieš“. Galiausiai, atskirąją nuomonę (taip pat ir atskirąją nuomonę siaurąja prasme) dėl Teismo baigiamojo akto gali pareikšti net teisėjas, balsavęs „už“; profesinės (be abejo, ir bendrosios) etikos požiūriu tai veikiausiai būtų smerktina, bet minėta Konstitucinio Teismo įstatymo trijų darbo dienų, per kurias leidžiama pareikšti atskirąją nuomonę, klauzulė to formaliai nedraudžia (žinoma, tai nereiškia, kad tai kada nors yra įvykę ar įvyks).

Konstitucinio Teismo kolektyvizmą įtvirtina ir kitos Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatos. Čia ypač reikšmingas įstatymo 53 straipsnis (2008 m. lapkričio 11 d. redakcija). Jame nustatyta: „Konstitucinio Teismo teisėjai, dalyvavę teisminiuose ginčiuose, išeina į pasitarimų kambarį priimti nutarimo. Apie tai posėdžio pirmininkas paskelbia esantiems posėdžių salėje asmenims“ (1 dalis); „Pasitarimo ir nutarimo ar

23 Žr. bene rekordinį šiuo atžvilgiu prašymą, kuriame pareiškėjas – Seimo narių grupė ginčija net penkiasdešimt keturių Seimo ir Vyriausybės teisės aktų (ginčijamų jų nuostatų yra dar daugiau) konstitucingumą: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Gauti ir neišnagrinėti prašymai. Prašymas Nr. 34/2009 [http://www.lrkt.lt/Prasymai/34_2009.htm; žiūrėta 2012-05-31]. Kartais prašymas nėra didelės apimties ir nuostatų ginčijama ne daug, bet viename prašyme ginčijami vienas su kitu visiškai nesusiję teisės aktai. Žr., pvz., Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo „Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 39-1044.

24 Pati prašymų išskyrimo į atskiras bylas galimybė Konstitucinio Teismo įstatyme buvo formaliai įtvirtinta tik 2011 m. pabaigoje. Iki tol prašymai būdavo (labai retai) išskiriami tik tada, kai vienas iš išskiriamų prašymų būdavo sujungiamas su kitu prašymu.

25 Žr. 5 skirsnį.

išvados priėmimo metu pasitarimų kambaryje gali būti tik Konstitucinio Teismo teisėjai. Posėdžio pirmininkas vadovauja teisėjų pasitarimui, garantuodamas teisėjams galimybę laisvai ir nekliudomai pareikšti savo nuomonę, siekdamas visapusiško ir išsamaus apsvaistymo, organizuoja balsavimą, sprendimo fiksavimą ir surašymą. Kai pasitarimas baigtas, Konstitucinis Teismas į pasitarimų kambarį gali pakviesti Teismo tarnautoją, kad šis užrašytų jam diktuojamą Konstitucinio Teismo nutarimą ar išvadą“ (2 dalis); „Nei Konstitucinio Teismo teisėjai, nei posėdyje dalyvavęs tarnautojas neturi teisės paskelbti nei nuomonių, pareikštų pasitarimų kambaryje, nei kaip kas balsavo. Nuomonės paskelbimu nelaikomas atskirosios nuomonės pareiškimas“ (3 dalis). Šias nuostatas verta aptarti plačiau.

Taigi įstatymas įtvirtina Teismo pasitarimų kambario paslaptį. Šios paslapties įtvirtinimas savaime suprantamas. Sprendimo konstitucinės justicijos byloje paieška – kūrybiškas, neretai vingiuotas procesas, prie to sprendimo prieinama teisėjams diskutuojant, argumentuojant ir kontrargumentuojant, vienus argumentus priimant, o kitus atmetant. Beveik nė vienoje byloje nebūna taip, kad kurie nors argumentai (ir išsakyti bylos šalių, ir suformuluoti pačių teisėjų) būtų priimami niekam nesuabejojus jų svarumu, nepriešpriešinus jų kitiems argumentams. Manyti, kad atsakymas byloje būna iš anksto aiškus, ypač jei joje negalima pasiremti Teismo pozicija ankstesnėse iš esmės identiškose bylose (juoba kad identiškų bylų būna vos viena kita), reikštų pasiduoti iliuzijai, esą, visos Konstitucijos nuostatos yra aiškios ir vienareikšmės, o jų aiškinimas nereikalauja ypatingų profesinių žinių ir intelekto pastangų. Todėl Konstitucinio Teismo teisėjai turi turėti galimybę laisvai reikšti savo nuomonę kiekvienu nagrinėjamos bylos klausimu nerizikuodami, kad tas jų „tarpines“ nuomones kas nors už Teismo sienų panaudos kokiems nors anaipol su sprendimo byloje paieška (nes ši paieška jau baigta – sprendimas priimtas!) nesusijusiems tikslams.

Kita nuostata teisėjams ir Teismo posėdyje dalyvavusiam Teismo tarnautojui draudžia paviešinti, kaip kas balsavo. Iki 2012 m. tas draudimas faktiškai saistė tik teisėjus, nes įstatymo įtvirtinta tarnautojo dalyvavimo Teismo pasitarimų kambaryje vykstančioje Teismo posėdžio dalyje galimybe nebuvo naudojama. Tačiau pastaruoju metu klostosi praktika, kad vienas Teismo tarnautojas dalyvauja posėdyje surašant Teismo baigiamąjį aktą, bet, kiek žinoma, tuo metu, kai balsuojama, Teismo posėdyje, išskyrus teisėjus, nedalyvauja niekas kitas. Tiesą sakant, aiškinant pacituotą įstatymo 53 straipsnio 2 dalį pažodžiui, tas tarnautojas ir neturėtų dalyvauti, kai teisėjai balsuoja, bet 3 dalyje apie tai kažkodėl užsiminta.

Bet svarbiau kas kita: *expressis verbis* nustatyta, kad teisėjo atskirosios nuomonės pareiškimas nelaikomas „nuomonės paskelbimu“, t. y. paviešinimu, kaip kas balsavo. Nežinia, ką tokia įstatymo nuostata gali įtikinti. Juk nors, kaip ką tik buvo parodyta, atskirosios nuomonės pareiškimas savaime („šimtu procentų“) nereiškia, kad ją pareiškęs teisėjas iš tikrųjų balsavo „prieš“, kaip ir jos nepareiškimas savaime nereiškia, kad teisėjas balsavo „už“, be abejo, labiau tikėtina, kad atskirąją nuomonę pareiškęs teisėjas (ypač jei ta nuomonė yra ne atskiroji motyvacija, o atskiroji nuomonė siaurąja prasme, t. y. nuomonė dėl nutarimo rezoliucijos, ir ypač jei rezoliuciją sudaro tik vienas ar keli tarp savęs tiesiogiai susiję punktai) balsavo prieš, o ne už Teismo baigiamąjį aktą.

Taip pat labiau tikėtina, kad atskirųjų nuomonių nepareiškę teisėjai balsavo ne „už“, bet „prieš“. Taigi bent kelių teisėjų pozicijos yra „paviešinamos nepaviešinant“, tegu ir paliekant mažytę tikimybę, kad buvo kitaip (kas patikrins?!).

Taigi aptariamoji Konstitucinio Teismo įstatymo novela sudaro prielaidas interesų grupėms (ir ne tik joms) spėlioti, kuriai „stovyklai“ priskirtinas vienas ar kitas teisėjas ir, turint galvoje Lietuvos viešojo diskurso pobūdį, imtis priemonių jam atitinkamai favorizuoti arba demonizuoti. Jei jau įstatymų leidėjas apsisprendė įvesti Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės institutą, kur kas nuosekliau būtų buvę nustatyti ir tai, kad būtų žinoma, kaip balsavo kiekvienas teisėjas. Geriau kam nors nepatogi tiesa nei dviprasmybė, leidžianti ir net skatinanti spekuliacijas viešojoje erdvėje su visais jų padariniais. Bet negalima nepaminti, kad tai sietina su atitinkamų socialinių garantijų kadenciją baigusiams teisėjams nustatymu, nes dabartinės garantijos yra didele dalimi fiktyvios²⁶.

Šiame kontekste savaip išryškėja tai, kad artėjant Konstitucinio Teismo teisėjų rotacijai pretendento į Konstitucinio Teismo teisėjų poziciją tam tikrų Konstitucijos nuostatų ir teisės apskritai aiškinimo ir taikymo klausimais, kurią jis užėmė ar net atvirai išsakė užsiimdamas savo ankstesne profesine veikla, *inter alia* tai, ką jis yra pasakęs ar parašęs apie esamą ar būsimą Konstitucinio Teismo jurisprudenciją, turėtų būti kur kas svarbesnis diskusijų objektas už, tarkime, jo buvusias pareigas, darbovietes, narystę kokiose nors organizacijose (neišskiriant nė politinių partijų), kai kurias asmeninio gyvenimo smulkmenas ar viešą arba neviešą su teise nesusijusią veiklą (tai nereiškia, kad visos šios kitos aplinkybės negali būti reikšmingos, ypač atsižvelgiant į asmenims, skiriamiems Konstitucinio Teismo teisėjais, Konstitucijos 103 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* įtvirtintą nepriekaištingos reputacijos reikalavimą). Tokios diskusijos leistų „išgryninti“ ir „fiksuoti“ pretendento poziciją bent tais Konstitucijos ir teisės klausimais, kuriais ją jis pats daugiau ar mažiau atskleidė. Be abejo, laikui bėgant (pa) keisti savo ankstesnę nuomonę neužginta niekam, taip pat ir teisėjui. Vis dėlto tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjo (jei asmuo būtų juo paskirtas) pozicija bent tam tikrais jo profesinės kompetencijos klausimais būtų *ex ante* žinoma, taigi ir nuspėjama, skatintų jį susilaikyti nuo pataikavimo ar kitokio nuolaidžiavimo konjunktūrai. Tai ne varžytų teisėjo nepriklausomumą, bet, priešingai, jį didintų ir kartu stiprintų profesinio atsakingumo dvasią šioje ištis kolegalioje teisminėje institucijoje. Kita vertus, (kiek)vieno teisėjo pozicijos nuspėjamumas būsimose konstitucinės justicijos bylose suponuoja ir būsimos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos nuspėjamumą, kuris neabejotinai sietinas su iš pačios Konstitucijos kildinamu (ir konstitucinėje jurisprudencijoje daug kartų plėtotu) teisinio tikrumo imperatyvu.

Antai jei pretendentas į teisėjų yra kada nors viešai išsakęs nuomonę, kaip turėtų būti aiškinama tam tikra Konstitucijos nuostata, galima pagrįstai tikėtis, kad tas asmuo, jei bus paskirtas teisėju, tokią pačią poziciją užims ir (hipotetinėje, o gal tikrai tikėtinoje)

26 Apie tai šiek tiek rašyta straipsniuose „Konstitucinės justicijos proceso teisės klausimu“ ir „Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys“ (nuorodas žr. 6 išnašoje *supra*). Apie visų teisėjų socialinių garantijų nepakankamumą ar net fiktyvumą žr.: Kūris, E. (sud. ir moksl. red.). *Lietuvos teisinės institucijos* (10.3 skirsnis) (nuorodą žr. 3 išnašoje *supra*).

būsimoje konstitucinės justicijos byloje, kurioje reikės aiškinti tą nuostatą. Bet jei paaiškėja, kad ta nuomonė nebuvo pagrįsta, nes Konstitucinis Teismas – vienintelė institucija, oficialiai aiškinanti Konstituciją, – tą Konstitucijos nuostatą vėliau išaiškino kitaip, nei buvo išaiškinęs šis teisininkas (tuo metu dar ne teisėjas), labai svarbu, ar tas asmuo užėmė kokią nors „savo“ poziciją tos oficialios konstitucinės doktrinos atžvilgiu, o jeigu taip – kokią. Juk išsakyti (pavyzdžiui, mokslo publikacijoje arba žiniasklaidoje) nuomonę, kuriai vėliau nepritarė Konstitucinis Teismas, nėra jokia „profesinė gėda“, ypač jei atitinkamu klausimu tuo metu dar nebuvo jokios oficialios konstitucinės doktrinos, o Konstitucijos nuostata (ar kelios nuostatos) suformuluota (suformuluotos) taip, kad ją (jas) buvo įmanoma nevienodai interpretuoti. Bet jei po to, kai ta doktrina jau buvo suformuluota, tas asmuo ir toliau laikėsi savo oficialiai konstitucinei doktrinai alternatyvios nuomonės ir ją dėstė ne kaip Teismo argumentų kritiką, bet kvestionavo Teismo sprendimo teisinę galią, tikėtina, kad jis, paskirtas teisėju, bus linkęs ne plėtoti esamą oficialią konstitucinę doktriną, bet ją reviduoti, kitaip tariant, sabotuoti konstitucinės jurisprudencijos nuoseklumą ir tęstinumą. Kas galėtų *a priori* paneigti, kad politikoje dalyvaujantis ar valstybės tarnyboje dirbantis teisininkas, kurio nors Konstitucinio Teismo sprendimo (nutarimo, išvados) nuostatas aiškinęs (ar kitu būdu veikęs) taip, kad tas Teismo aktas nebūtų vykdomas ar jo galia būtų kitaip neutralizuota, pats tapęs šio teismo teisėju nesieks apgręžti tas, galbūt (siekdamas abejotinos vertės „originalumo“) ir kitas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas?

Tačiau Konstitucinio Teismo teisėjus skiria Seimas – politinė institucija. Politinė valia gali atverti kelią į Konstitucinį Teismą ir tokiam konstitucinės jurisprudencijos privalomumo nepripažįstančiam asmeniui, kaip ką tik pavaizduotasis. (Ji taip pat gali užkirti kelią į šį teismą tokiam teisininkui, kurio profesinė pozicija niekuomet nėra nei *ex ante*, nei *ex post* išsiskyrusi su oficialia konstitucine doktrina ir/arba kuris, tegu ir nesutikdamas su Konstitucinio Teismo argumentais, vis dėlto niekada nekvestionavo jo sprendimų teisinės galios ir būtinumo būsimą oficialią konstitucinę doktriną kurti jau esamos doktrinos pagrindu.) Politinė valia gali „deleguoti“ į Teismą ir asmenį, tik formaliai atitinkantį konstitucinius nepriekaištingos reputacijos, aukštojo teisinio išsilavinimo ir teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažo reikalavimus, bet niekada „neprisilietusiam“ prie konstitucinės teisės problematikos. Tokiai galimai konstitucinės justicijos profanacijai Konstitucija nepastato jokių užkardų. Jas gali surešti tik sveikas, intelektualus viešas diskursas. O jo stokojame.

Anksčiau paminėtą hipotetinį pretendento į teisėjus, išsakiusio nuomonę apie tam tikrą Konstitucijos nuostatų aiškinimą, pavyzdį verta papildyti kitu, tarsi nesusijusiu su pretendento į teisėjus požiūriu ir elgsena esamos arba būsimos konstitucinės jurisprudencijos atžvilgiu. Antai svarbi yra ir pretendento „asmeninė teisės filosofija“, tiesiogiai lyg ir nesusijusi su Konstitucijos aiškinimu ir taikymu, nes nerealų (ir netikslingą) tikėtis, kad kandidatais į Konstitucinį Teismą būtų teikiami vien teisininkai konstitucionalistai, juoba kad, krepšinio terminais, jų „atsarginis suolelis“ Lietuvoje gana trumpas. Pavyzdžiui, jei į šio teismo teisėjus teikiama asmens, esančio (arba buvusio) teisėju, nagrinėjančiu (nagrinėjusiu) baudžiamąsias bylas, kandidatūra, prasminga žinoti, ar jam yra (buvo) būdinga tai, kas baudžiamosios teisės specialistų žargonu

vadinama „apkaltinamuoju polinkiu“, ir ar jis nuosprendžiuose kopijuoja (kopijuodavo) kaltinimo argumentus, ar atsižvelgia (atsižvelgdavo) ir į gynybos argumentus. Juk *ceteris paribus* vienaip vertintinas baudžiamųjų bylų teisėjas, baudžiamojo įstatymo nuostatas priimančias kaip dogmą arba mechaniskai taikytiną instrukciją, kitaip – tas, kuris atsargiai, kritiškai vertina baudžiamąjį įstatymą (taigi ir kitą teisėkūros „produkciją“). Plėtojant šį pavyzdį toliau galima ir verta klausti, ar esamas arba buvęs baudžiamųjų bylų teisėjas savo sprendose byloje taikė baudžiamojo įstatymo nuostatas, Konstitucinio Teismo vėliau pripažintas antikonstitucinėmis, ar galbūt jis abejojo jų atitiktimi Konstitucijai – mėgino jas aiškinti taip, kad jos kuo labiau atitiktų Konstituciją, o gal net inicijavo jų konstitucingumo patikrą Konstituciniame Teisme. Čia būtina pabrėžti, kad tokių dalykų aiškinimasis savaime nesuponuoja nei tam tikro asmens tinkamumo, nei netinkamumo Konstitucinio Teismo teisėjo pareigoms, bet yra svarbus prognozuojant būsimą konstitucinę jurisprudenciją, kurią kuriant tektų prisidėti ir tam teisininkui, jei jis būtų paskirtas teisėju. Tačiau Lietuvos viešajam diskursui nebūdingos ir tokios diskusijos.

4. Apie teisėją pranešėją

Konstitucinio Teismo kolektyvizmą įtvirtina ir net suabsoliutina ne vien Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas, bet ir paties Konstitucinio Teismo praktika, nekildintina iš jokios statutinės nuostatos. Antai jokiam Teismo akte dar niekada nebuvo įvardytas pranešėjas atitinkamoje konstitucinės justicijos byloje, taip pat niekada nenurodoma, kas pirmininkavo Teismo posėdžiui (tai nebūdinga nei kitų Lietuvos teismų, nei daugelio kitų šalių konstitucinių teismų aktams). Antruoju atveju neaiškumo ne tiek jau daug, nes pagal įstatymą kitas teisėjas, ne Teismo pirmininkas, gali pirmininkauti Teismo posėdžiui tik tada, kai pirmininkas nedalyvauja arba jo išvis nėra. Bet teisėjo pranešėjo vaidmenį verta aptarti plačiau.

Nors Konstitucinio Teismo įstatyme nėra jokių (bent eksplicitinių) nuostatų, kurios numatytų teisėjui pranešėjui kokį nors ypatingą vaidmenį po to, kai teisėjai, pasibaigus konstitucinės justicijos bylos teisminiam nagrinėjimui, išeina į Teismo pasitarimų kambarį rengti sprendimo (nutarimo, išvados), nuo pat pirmųjų Konstitucinio Teismo bylų susiklostė tokia samprata ir tokia praktika, kad būtent teisėjas pranešėjas rengia Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų projektus atitinkamoje byloje. Jis (parengdamas „pirminį“ baigiamojo akto projektą, o kartais ir iki tol) pirmasis ir pasiūlo sprendimą byloje²⁷. Būtent toks teisėjo pranešėjo vaidmuo, neapsiribojantis jo gana siauromis funkcijomis teismo nagrinėjimo metu, „fiksotas“ ir Konstitucinio Teismo reglamente: nustatyta, kad „Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų projektus rengia teisėjas pranešėjas, jeigu Konstitucinis Teismas nenusprendžia kitaip“ (145 punktas). Kitoks, siauresnis – vien teisminiu nagrinėjimu apsiribojantis, teisėjo pranešėjo vaidmuo niekada nebuvo svarstytas nei teisės mokslinėje literatūroje, nei, atrodo,

27 Plg.: JAV Aukščiausiąjame Teisme pirmasis poziciją dėl bylos išsako vėliausiai į šį teismą paskirtas teisėjas, toliau teisėjai pasisako tvarka, atvirkštine jų paskyrimo laikui; paskutinysis pasisako Vyriausiasis teisėjas (t. y. Aukščiausiojo Teismo pirmininkas).

pačiame Konstituciniame Teisme. Tiesą sakant, kad nėra (ar bent nebuvo) neįmanoma ir alternatyvi, siauresnė, Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatų, reglamentuojančių teisėjo pranešėjo statusą, interpretacija, kuri apribotų jo vaidmenį teisiniu nagrinėjimu, tačiau Konstitucinis Teismas, sukonkretindamas ir detalizuodamas teisėjo pranešėjo statusą Konstitucinio Teismo reglamente, pasinaudojo turėta diskrecija pasirinkti vieną iš (bent) dviejų šių įstatymo nuostatų interpretacijų.

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymą teisėjas pranešėjas paskiriamas tada, kai byla paskiriama nagrinėti Teismo posėdyje, t. y. likus tik kiek daugiau nei savaitei iki viešo Teismo posėdžio²⁸. Teisėju pranešėju paprastai skiriamas teisėjas, rengęs bylą Teismo posėdžiui. Nuo šios neformalizuotos taisyklės nukrypstama itin retai, pavyzdžiui, kai Teismas nusprendžia sujungti dvi ar daugiau konstitucinės justicijos bylų, teismiam nagrinėjimui rengtas ne vieno, o dviejų ar daugiau teisėjų: kadangi teisėjas pranešėjas sujungtoje byloje gali būti tik vienas, šis statusas vienam iš jų ir suteikiamas. O tai, kuris teisėjas rengia bylą Teismo posėdžiui, dažnai yra aklas atsitiktinumas, nes gauti prašymai ir paklausimai skirstomi tam tikra eilės tvarka; bylos paskyrimo teisėjams kriterijai gali keistis, bet jie yra neutralūs, pavyzdžiui, bylos skiriamos abėcėlės tvarka pagal teisėjų pavardes.

Šiame kontekste paminėtina, kad 2002 m. pradžioje buvo atsisakyta ankstesnės (ilgai savaime suprantama laikytos) teisėjų „specializavimosi“ praktikos, kai, pavyzdžiui, teisėjams, turintiems daugiau patirties privatinės teisės srityje, būdavo pavedama rengti daugiausia bylas, kuriose būdavo ginčijamas civilinės, civilinio proceso ar darbo teisės aktų nuostatų konstitucingumas, teisėjams, anksčiau dirbusiems baudžiamosios teisės srityje, būdavo pavedamos bylos dėl baudžiamojo ar baudžiamojo proceso įstatymų nuostatų atitikties Konstitucijai, o teisėjams, kurie iki paskyrimo į Konstitucinį Teismą dirbo konstitucinės teisės *per se* ar su ja artimiausioje srityse, būdavo dažniau pavedama rengti bylas dėl valstybinės ar administracinės teisės aktų atitikties aukštesnės galios teisės aktams. Ši praktika (ji nebuvo be išimčių) ne itin pasiteisino – dėl dviejų priežasčių.

Pirma, kad ir koks būtų teisėjo pranešėjo parengtas Teismo sprendimo (nutarimo, išvados) projektas (jei jis išvis parengtas), dėl Teismo baigiamojo akto nuostatų nuomones išsako visi teisėjai ir prie vienokios ar kitokios išvados kiekvienu bylos klausimu turi priėti jų dauguma (kurios, kaip minėta, siekiama kuo didesnės, o jei pavyksta – vienbalsiškumo). Ne taip jau retai bylą Teismo posėdžiui rengusio ir joje teisėju pranešėju buvusio atitinkamoje teisės srityje „besispecializuojančio“ teisėjo pirminė pozicija (ir siūloma rezoliucija) pralaimėdavo, kam nors iš kitų teisėjų pasiūlius alternatyvų sprendimą, kurį palaikydavo dauguma teisėjų (eventualiai prie jų prisijungdavo ir kolegų įtikintas teisėjas pranešėjas). Tai neturėtų stebinti: konstitucinė teisė yra aukščiausioji teisė, į kurią neleistina mechaniškai perkelti kurios nors vienos

28 Čia apeinamas rašytinis procesas Konstituciniame Teisme, numatytas tik 2011 m. pabaigoje atitinkamai pataisius Konstitucinio Teismo įstatymą. Pirmoji konstitucinės justicijos byla rašytinio proceso tvarka buvo pradėta nagrinėti tik 2012 m. gegužės 22 d. Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 22 d. pranešimą žiniasklaidai [http://www.lrkt.lt/Pranesimai/txt_2012/L20120522a.htm]; žiūrėta 2012-05-31].

teisės šakos logiką ir argumentavimo modelius, juo labiau neleistina skatinti tą partikuliarią, „šakinę“ logiką dominuoti oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje, nes, kaip šiandien jau visuotinai pripažįstama konstitucinės teisės mokslo literatūroje ir, svarbiausia, pabrėžiama konstitucinėje jurisprudencijoje, ne Konstitucija turi būti aiškinama pagal ordinarinę teisę, o atvirkščiai – ordinarinė teisė aiškintina atsižvelgiant į Konstitucijos nuostatų turinį, jų prasmines ir sistemines sąsajas.

Antra, kad ir kaip būtų norima visas konstitucinės justicijos bylas „išdėlioti po lentynas“ pagal šakinį kriterijų, tų „lentynų“ objektyviai yra kur kas daugiau nei Konstitucinio Teismo teisėjų. Daugelio teisės šakų Konstitucinio Teismo sudėtyje apskritai „neatstovauja“ joks teisėjas. Neretai Teismui paduodami prašymai, kuriuose keliamas tokio teisės akto, kurio reguliavimo srities niekaip nepriskirsi kurio nors teisėjo ankstesnei „specializacijai“, nuostatų atitikties aukštesnės galios teisės aktams klausimas. Antai pirmasis Konstitucinio Teismo teisėjas, kurio „specializacija“ yra tarptautinė viešoji teisė (Dainius Žalimas), buvo paskirtas tik 2011 m., praėjus aštuoniolikai metų nuo šio teismo veiklos pradžios, bet tarptautinės viešosios teisės klausimai ir iki tol iškildavo ne vienoje byloje. Ligi šiol Teisme nebuvo teisėjų, kurie kada nors anksčiau būtų „specializavęsi“ finansų teisės srityje, nors konstitucinės justicijos bylos dėl valstybės biudžeto, mokesčių, rinkliavų ar kitų finansų santykių ordinarinio teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai sprendžiamos kasmet. Iš esmės tas pats pasakytina apie statybų teisę, transporto teisę ir daugelį kitų „kompleksinių“ teisės šakų. Taip pat, nors šiuo metu dažnoje konstitucinės justicijos byloje tenka spręsti klausimus, susijusius su Europos Sąjungos teise, nė vienas iš buvusių ar esamų Konstitucinio Teismo teisėjų iki paskyrimo į šias pareigas, „nesispecializavo“ Europos Sąjungos teisės *per se* srityje. Konstituciniam Teismui teko nagrinėti išties sudėtingas bylas, kuriose kelti konstitucingumo klausimai buvo susiję su energetikos, technologijų ar elektroninių ryšių teisės reguliuojamais santykiais; vargu ar reikia minėti, kad tuometinėse Teismo sudėtyse (beje, kaip ir dabartinėje) nė vienas teisėjas anksčiau „nesispecializavo“ šiose teisės srityse (kaip žinoma, jų specialistų, kurie galėtų pretenduoti tapti Konstitucinio Teismo teisėjais, Lietuvoje kol kas nėra per daug).

O kas, jei toks atitinkamos srities specialistas ir būtų Teisme? Tokiu atveju žr. anksčiau išsakytą pirmąjį kontrargumentą: tokio teisėjo pasiūlytą bylos sprendimą galėtų įveikti kiti ją nagrinėjantys teisėjai.

Taigi nors teisėjo pranešėjo nutylėjimą Konstitucinio Teismo sprendime (nutarime, išvadoje) galima kritikuoti kaip neinformatyvų, iš tikrųjų jis atspindi *tikrąjį* teisėjo pranešėjo vaidmenį kolegialiai sprendžiamoje konstitucinės justicijos byloje. Tas vaidmuo anaipol ne toks reikšmingas kaip, pavyzdžiui, anksčiau trumpai paminėtos JAV arba Vengrijoje. Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme teisėjas pranešėjas nėra atitinkamo Teismo akto autorius – jis yra (ar bent turi būti) bylą nagrinėjančio Teismo (visos sudėties!) kolektyvinės valios vykdytojas.

Žinoma, byla bylai nelygi: būtent teisėjas pranešėjas yra tas teisėjas, kuris yra (turi būti) geriausiai įsigilinęs į bylos medžiagą, daugiausia su ja dirbo ir daugiausia galvojo apie priimtinausią sprendimą, būtent jis yra (turi būti) labiausiai pasirengęs oponuoti kolegoms, atremti jų kontrargumentus, numatyti galimas jo pasiūlyto

„pirminio“ sprendimo alternatyvas. Teisėjo pranešėjo profesinė ir gyvenimiška patirtis, profesinis pasirengimas, jau minėta „asmeninė teisės filosofija“, galiausiai autoritetas nėra nereikšmingi veiksniai, darantys įtaką viso Teismo pozicijai atitinkamoje byloje – kaip ir jo gebėjimas diskutuoti, argumentuoti, įtikinėti, atsitraukti nuo savo užimtos pozicijos ir vėl prie jos grįžti, pamačius spragą oponentų argumentacijoje. (Tai iš dalies pasakytina ir apie teisėją, pirmininkaujantį Teismo posėdžiui.) Ir vis dėlto būtų neteisinga pernelyg sureikšminti teisėjo pranešėjo vaidmenį. Atskirosios nuomonės instituto įvedimas parodė (o Konstitucinio Teismo viduje tai buvo žinoma visada), kad teisėjas pranešėjas (kaip bet kuris kitas teisėjas, neišskiriant nė teisėjo, pirmininkaujančio Teismo posėdžiui) gali nesutikti su baigiamuoju Teismo aktu, kurį rengiant jam teko prisidėti daugiau nei kitiems teisėjams, ir (nors to negalima tvirtinti „šimtu procentų“) balsuoti „prieš“. Nėra neįmanoma, kad pastarųjų kelių mėnesių praktika, kai, kaip minėta, Teismo posėdyje dalyvauja ir Teismo tarnautojas, tą teisėjo pranešėjo vaidmenį dar labiau sumažins, ypač jei cituota įstatymo 53 straipsnio 2 dalies klauzulė „užrašytų jam diktuojamą Konstitucinio Teismo nutarimą ar išvadą“ traktuojama itin plečiamai, t. y. kaip suponuojanti ne vien mechaninius „diktavimą“ ir „užrašymą“, bet (ir) kaip teisėjų diskusijoje formuluojamų argumentų ir preliminarių išvadų fiksavimą ir (po to) naujo Teismo akto projekto (ar jo dalių) rengimą). O gal ir ne. Neabejotina tik tai, kad apie tokį teisėjo pranešėjo vaidmenį sumažėjimą (jei tai įvyks) arba nesumažėjimą vargu ar bus žinoma už Konstitucinio Teismo sienų, be to, tas vaidmuo tikriausiai ir toliau bus nevienodas įvairiose Teismo nagrinėjamosiose bylose.

5. Ir dar apie dabartinio atskirosios nuomonės reglamentavimo ydingumą

Tai, kad teisėjas pranešėjas kartais nesutinka su jo paties (daugiau nei jo kolegų) rengto Teismo baigiamąjo akto konstitucinės justicijos byloje nuostatomis ir šį nesutikimą išdėsto atskirojoje nuomonėje, vertintina nevienareikšmiškai, bet – tik visuminio Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyto teisinio reguliavimo (ir juo grindžiamos procedūrinės praktikos) kontekste.

Pirma, kaip minėta, Konstitucinio Teismo įstatymas baigiamąjo akto parengimui ir priėmimui skiria vieną mėnesį. Nors daugelyje bylų šio laiko iš esmės pakanka susitarti dėl sprendimo (nutarimo, išvados) struktūros bei svarbiausių argumentų ir „išgryninti“ rengiamą rezoliuciją, kai kuriose bylose diskusijos tęsiasi iki paskutinės įstatymo leidžiamos dienos. Net jei sprendimo (nutarimo, išvados) argumentavimo „linija“ ir būsimas sprendimas paaiškėja per pirmuosius aptarimus, dėl argumentų formulavimo ir atskirų teksto fragmentų paprastai diskutuojama gerokai ilgiau. Jei teisėjas pranešėjas nesutinka su Teismo daugumos pozicija ir ketina pareikšti atskirąją nuomonę dėl rengiamo sprendimo (nutarimo, išvados), jis turi dirbti „dviem frontais“ – rengti ir Teismo baigiamąjį aktą, ir savo atskirąją nuomonę dėl jo, nes anksčiau minėtų trijų darbo dienų (per kurias leidžiama pareikšti atskirąją nuomonę) gali būti

per maža tą atskirąją nuomonę surašyti kokybiškai (ypač didelės apimties konstitucinės justicijos byloje). Oponuoti (atskirojoje nuomonėje) galima *tik jau parašytam* Teismo baigiamojo akto tekstui – *priimtam* baigiamajam aktui. Vadinasi, viena iš dviejų: arba gali nukentėti tokio teisėjo pranešėjo atskirosios nuomonės kokybė, nes per tas tris darbo dienas jis turės jos tekstą „priartinti“ prie jau priimto sprendimo (nutarimo, išvados) teksto, arba (tai kur kas blogiau) to sprendimo (nutarimo, išvados) teksto argumentus ir formuluotes jis *volens nolens* „artins“ (kiek jam leis kiti teisėjai) prie savo atskirosios nuomonės argumentų ir formuluočių. Deja, pirmosios pareikštos atskirosios nuomonės, kurias atitinkamose bylose pareiškė teisėjas pranešėjas, liudija, kad įmanoma ir abiejų šių nepatrauklių galimybių samplaika. Antai teisėjo Egidijaus Šileikio²⁹ atskirojoje nuomonėje dėl Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimo³⁰ gausu „autorinių“ svarstymų, ne tik „atsakančių“ į tame nutarime išdėstytus Teismo argumentus, bet (jū kur kas daugiau) „triuškinančių“ menamus Teismo argumentus (ar net įsivaizduojamus atskirosios nuomonės autoriaus oponentų kontrargumentus), kurių Teismas savo nutarime išvis nedėstė; pašalinis skaitytojas neturi jokių galimybių spręsti, ar kuris nors teisėjas išsakė tokius ar panašius samprotavimus Teismo pasitarimų kambaryje, o jei taip, ar jiems pritarė kas nors iš kitų teisėjų, ar atskirosios nuomonės autorius juos sugalvojo pats. To paties teisėjo atskirojoje nuomonėje dėl Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimo³¹ sukritikuota beveik viskas, ką tame nutarime parašė Konstitucinis Teismas, nepastebėta tik to, ką turėjo dar iki nutarimo priėmimo pastebėti (ir ko turėjo neleisti!) pirmiausia teisėjas pranešėjas, būtent tai, kad Teismui jau padarius visas išvadas dėl pareiškėjo ginčyto teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai (motyvuojamosios dalies III skyriaus 14 punktas, IV skyriaus

29 „Teisės mokslas kaip „normų mokslas“ paprastai linkęs atsiriboti nuo ekstrateisinių reiškinių, ypač nuo asmenybių analizės. Politologai, sociologai, žurnalistai, publicistai gali konstitucinę jurisprudenciją analizuoti kitu kampu, sieti ją su konkrečių teisėjų asmenybėmis: patirtimi, biografijomis, išsilavinimu, ryšiais, asmeninėmis savybėmis ir kt. Tai nereiškia, kad tai, kas kartais pateikiama kaip šiuo atžvilgiu reikšmingi ekstrateisiniai faktai, iš tikrųjų yra reikšminga ar kad apskritai atitinka tikrovę. Bet pats metodas, kai jurisprudencija susiejama su jos autoriais, šiose žinijos srityse yra priimtinas ir, matyt, neišvengiamas. Tuo tarpu „grynajame“ teisiniame diskurse šis metodas ne tik nerelevantiškas, jis net atrodo esąs ant teisinės akademinės etikos ribos (nors tikrai nebūtinai už jos). Tačiau įvedus atskirąją nuomonę *viskas keičiasi iš esmės*. Tas, kas rimtai, giliai, visapusiškai analizuoja atskiras nuomones, būtinai turi imti domėn ir su ja susijusius asmenybinius aspektus, ne vien argumentus, bet ir jų motyvus – ir išsakytus, ir nutylėtus. *Atskirąją nuomonę pareiškęs teisėjas tampa mokslinio tyrimo objektu*, neatsiejamu nuo argumentų (taip pat ir galimai nutylėtų motyvų), kuriais ta nuomonė grindžiama. Netiesiogiai tokiu objektu tampa ir kiti teisėjai, taip pat ir sudarantys Teismo daugumą atitinkamoje byloje: juk visada galima paklausti, kodėl jie buvo „su dauguma“, o jei ne, tai kodėl nepareiškė atskirosios nuomonės arba neprisijungė prie pareikštosios. Net jei atskiroji nuomonė nepareiškia, vis tiek (taip pat netiesiogiai) galima užduoti tuos pačius klausimus apie kiekvieną teisėją. Ir turbūt nereikia įrodinėti, kad atskiroji nuomonė šalyje, kurios politinė ir teisinė kultūra yra žemo lygio (tai, deja, ir apie Lietuvą), gali paskatinti ir tokią jos autoriaus bei jo kolegų personalijų „analizę“, kuri nebūs itin maloni.“ (Kūris, E. Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys (nuorodą žr. 6 išnašoje *supra*.)

30 Ši atskiroji nuomonė (vienintelė) nepaskelbta viešai (net internete). Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 140-5569.

31 Nuorodą žr. 4 išnašoje *supra*.

15 punktas, V skyriaus 20 punktas) buvo pradėtas ir atliktas naujas tyrimas dėl kelių kito, pareiškėjo neginčyto, įstatymo nuostatų atitikties Konstitucijai ir šio kito, pareiškėjo neginčyto, įstatymo nuostatos buvo pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai (motyvuojamąsios dalies V skyriaus 21–24 punktai). Iki tol Konstitucinis Teismas prireikus taip pat *ex officio* tirdavo pareiškėjo neginčijamo teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai, kai toks tyrimas būdavo būtinas siekiant atsakyti į pareiškėjo iškeltus klausimus, nes pareiškėjo ginčijamas ir neginčijamas teisinis reguliavimas būdavo susipynę, todėl nepadarius išvados dėl teisinio reguliavimo, kurio pareiškėjas dėl kokių nors priežasčių nesumojo ginčyti, nebūtų galima argumentuotai išspręsti, ar Konstitucijai neprieštarauja jo ginčytas teisinis reguliavimas. Tačiau iki tol niekada nėra pasitaikę, kad atsakymas į tokį „papildomą“, paties Teismo „iškeltą“ klausimą būtų pateikiamas jau *po to*, kai būdavo atsakyta į pareiškėjo iškeltą klausimą. Tokia Teismo nutarimo struktūra suteikia kuo puikiausią pagrindą kaltinti Teismą nepagrįstu aktyvizmu, net jeigu to pareiškėjo neginčyto teisinio reguliavimo antikonstitucingumas ir deramai argumentuotas. Bet apie tai atskirojoje nuomonėje net neužsiminta.

Antra (tai taikytina bet kuriam atskirąją nuomonę ketinančiam pareikšti teisėjui, ne vien teisėjui pranešėjui), bet koks atskirosios nuomonės rašymas yra darbas, kuris reikalauja ne mažesnių intelekto pastangų nei Teismo kolektyvinė kūryba – gal net didesnių, nes šiuo atveju mažumoje likęs teisėjas lieka „vienas prieš visus“. Kita vertus, jei tada, kai Teismo pozicija yra išryškėjusi, bet dėl jo sprendimo (nutarimo, išvados) formuluočių dar nėra galutinai susitarta, mažumoje likęs teisėjas (ar teisėjai, nes gali būti ir kelios ne tik su Teismo baigiamuoju aktu, bet ir viena su kita konkuruojančios atskirosios nuomonės³²) apsisprendžia pareikšti (=rašyti) atskirąją nuomonę, jis neturi būti priverstas tą atskirąją nuomonę rašyti tuo metu, kai kiti teisėjai kolektyviai rengia Teismo baigiamąjį aktą. Dėl to gali nukentėti rengiamo akto kokybė, nes (tai liudija ilgametė Teismo praktika) net mažumoje likęs teisėjas iki paskutinės dienos turi galimybę pabandyti įtikinti kolegas, kurių pozicija atitinkamu klausimu dominuoja, tą poziciją pakoreguoti taip, kad atskirosios nuomonės pareiškimo atitinkamu klausimu neprireiktų. Juk daug vertingesnis yra tas Teismo baigiamasis aktas, dėl kurio atskirųjų nuomonių nepareikšta, negu tas, dėl kurių jos pareikštos. Tai, kad įstatymų leidėjo valia su Teismo daugumos pozicija nesutinkančiam teisėjui yra duotos tik trys darbo dienos (tai nėra laisvadieniai, teisėjas tuo metu dalyvauja svarstant kitų bylų medžiagą!), yra nepateisinama ir, matyt, neapgalvota.

32 Taip yra buvę dukart. Žr.: 1) Konstitucinio Teismo teisėjų Tomos Birmontienės ir Algirdo Taminsko atskirąją nuomonę ir teisėjo Egidijaus Šileikio atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2009.html>]; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 30 straipsnio (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), 32 straipsnio 4 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 106-4434; 2) Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskirąją nuomonę ir teisėjos Ramutės Ruškytės atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvados [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2010.html>]; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvadą „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 128-6545.

Tas Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas taisytinai sistemiskai. Būtina atskirti Teismo baigiamojo akto priėmimą nuo jo viešo paskelbimo: antroji procedūra neturi būti atliekama iškart po pirmosios. Taigi reikia arba išvis panaikinti Konstitucinio Teismo įstatyme nustatytą vieno mėnesio terminą, per kurį Konstitucinio Teismo baigiamasis aktas turi būti ne tik priimtas, bet ir viešai paskelbtas (tai mažai tikėtina ir, matyt, netikslinga), arba nustatyti gerokai ilgesnį jo viešo paskelbimo terminą: nustatytinas toks laiko tarpas tarp Konstitucinio Teismo sprendimo (nutarimo, išvados) priėmimo iki paskelbimo, kad atskirąjį nuomonę pareikšti ketinantys teisėjas turėtų pakankamai laiko surašyti ją kokybiškai. Kol kas, deja, matyti, kad kaip kam išeina, tas taip rašo; Teismas nėra nustatęs jokių reikalavimų atskirųjų nuomonių formai, o jų kalba neredaguojama.

Ar visa tai reiškia, kad reikia radikaliam keisti susiklosčiusį teisėjo pranešėjo modelį ir įdiegti kitą, kai teisėju pranešėju būtų skiriamas ne tas teisėjas, kuriam atsitiktinai teko rengti bylą Teismo posėdžiui, o tas, kurio pozicija byloje sulauktų didžiausio pritarimo? Tokią inovaciją (kurios dar niekas viešai nepasiūlė) veikiausiai palankiai įvertintų tie Konstitucinio Teismo jurisprudencijos ir veiklos analitikai, kuriuos domina ne vien Konstitucinio Teismo baigiamojo akto turinys, bet ir tai, kaip buvo prieita prie vienokių ar kitokių išvadų, taip pat žiniasklaida ir politinis isteblišmentas. Inovacija skatintų ambicingesnius teisėjus konkuruoti dėl didesnio jų, kaip teisėjų pranešėjų, rengtų Teismo sprendimų (nutarimų, išvadų) skaičiaus. Bet, matyt, netrukus išryškėtų ir tokios hipotetinės inovacijos trūkumai, kurie nusvertų jos išorinį patrauklumą. Pirma, teisėjų tarpusavio konkurencija mažintų jų kooperacijos galimybę, ardytų metai po metų kurtą konstitucinės jurisprudencijos stilistikos nuoseklumą, sudarytų prielaidas Konstitucinio Teismo sprendimus (nutarimus, išvadas) vertinti ne kaip viso Teismo, bet kaip vieno ar kelių teisėjų valios išraišką, o pačią šią valią – ne kaip teisinę, bet kaip politinę valią. Neatmestina ir tai, kad (*inter alia* dėl jau minėto kadenciją baigusiu teisėjų socialinių garantijų fiktyvumo) tokia inovacija didintų riziką, kad teisėjai taptų „dėmesingesni“ *vox populi*.

Lietuviškasis teisėjo pranešėjo modelis nėra blogesnis už (jau minėtus) amerikietiška ar vengrišką. Nors jis teikia daug mažiau galimybių „atsiskleisti“ pavieniam teisėjui, tačiau palyginti su amerikietiška ar vengriška alternatyvomis jis turi daug privalumų, kuriuos visus aptarti čia nėra galimybės. Tačiau galima paminėti vieną iš jų: teisėjo, kurio pozicija byloje sulaukia didžiausio kitų teisėjų palaikymo, paskyrimas teisėju pranešėju suponuotų tam tikrą *a priori* Teismo poziciją bylos, kuri dar tik turės būti nagrinėjama Teismo posėdyje, atžvilgiu. Žinoma, ši pavoju galima neutralizuoti pereinant prie praktikos, kad teisėjo pranešėjo funkcijų atlikimas baigiasi tada, kai Teismas išeina į pasitarimų kambarį rengti sprendimo (nutarimo, išvados), – po to Teismo baigiamąjį aktą byloje galėtų rengti tas teisėjas, kurio pozicija sulaukė didžiausio kolegų palaikymo. Tam reikėtų pakeisti atitinkamas Konstitucinio Teismo reglamento nuostatas, įtvirtinančias vieną iš dviejų (ar daugiau) galimų Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyto teisinio reguliavimo aiškinimo alternatyvų. Tačiau jei tai kada nors būtų svarstoma, būtina įvertinti ir tikėtinus neigiamus tokios inovacijos padarinius.

Bet kur kas svarbiau užtikrinti tai, kad teisėjas pranešėjas (taip pat ir bet kuris kitas teisėjas), nesutinkantis su Teismo daugumos pozicija ir ketinantis dėl teismo baigiamąjo akto pareikšti atskirąją nuomonę, turėtų pakankamai laiko surašyti kokybišką atskirąją nuomonę. Ji neturi būti rašoma ceitnoto sąlygomis. Jos rašymas neturi sudaryti trikdžių Teismui nei toje, nei kitoje, galbūt jau nagrinėjamoje, byloje. Įstatymų leidėjas turėtų pripažinti, kad 2008 m. įvedant Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės institutą buvo padaryta rimta klaida: toks atskirosios nuomonės reglamentavimas, koks šiuo metu įtvirtintas Konstitucinio Teismo įstatyme, profanuoja šį iš esmės pažangų institutą ir sudaro prielaidas kompromituoti atskiras nuomones pareiškiančius teisėjus.

Vietoj pabaigos

Be Konstitucinio Teismo teisėjo atskirosios nuomonės instituto (taip nevykusiai įtvirtinto Konstitucinio Teismo įstatyme), Konstitucinio Teismo įstatyme nėra įtvirtinta jokių prielaidų „pašaliečiui“ suprasti, koks yra kurio teisėjo indėlis rengiant konkretų Teismo aktą, kokią poziciją vienas ar kitas teisėjas užėmė atitinkamo akto (ir rezoliucijos, ir argumentų, kuriais ji grindžiama) atžvilgiu. Kolegialus Teismo veikimas sprendžiant konstitucinės justicijos bylas yra ne trūkumas, bet privalumas.

Tačiau atidžiau stebintieji Konstitucinio Teismo teisėjų rotacijos procesą negali nepastebėti, kad stiprėja tendencija tą Teismo kolektyvizmą ardyti. Antai keičiantis trims teisėjams 2011 m. Seimo posėdžių salėje kiekvieno iš trijų pretendentų buvo klausama (tiesiai ar užuolankomis), ar jis (jei bus paskirtas teisėju) linkęs keisti esamą oficialią Konstitucinio Teismo doktriną³³ (be aiškesnių užuominų, kokią doktriną ir kodėl ją reikėtų keisti) ir ar pasirengęs reikšti atskirąją nuomonę būsimose bylose³⁴. Tokio pobūdžio klausimų kandidatams į Konstitucinio Teismo teisėjus buvo užduota ir Seimo frakcijų posėdžiuose. Kandidatai atsakė į tuos klausimus gana aptakiai, laikydamiesi „aukso vidurio“, – taip, kad politikai neturėtų pagrindo jiems prikišti drąsos eiti prieš būsimą hipotetinę Teismo daugumą stokos, ir kartu taip, kad nesusikompromituotų prieš teisininkų profesinę bendruomenę sudarę (žinoma, klaidingą!) įspūdį, kad nesuvokia, jog konstitucinė jurisprudencija auginama byla po bylos, o oficialioji konstitucinė doktrina plėtojama ją reinterpretuojant jos pačios pagrindu³⁵.

-
- 33 Bene svarbiausia publikacija Lietuvos oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimo klausimu yra: Jarašiūnas, E. Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos. *Jurisprudencija*. 2009, Nr. 1. Į ne taip giliai teisiškai argumentuotą „mažesnio rigidiškumo“ regimybę pretenduojantį, bet iš esmės ne alternatyvų, požiūrį žr.: Mesonis, G. *Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai*. Vilnius, 2010 (3.3 poskyris).
- 34 Lietuvos Respublikos Seimo VI (pavasario) sesijos vakarinio plenarinio posėdžio Nr. 295 (2011 m. kovo 10 d.) stenograma [http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=394082; žiūrėta 2012-05-31].
- 35 Per kiek daugiau nei vienerius šios sudėties Teismo metus atskirųjų nuomonių tikrai nepadaugėjo, o trys nauji teisėjai kol kas išvis nepareikšė atskirųjų nuomonių. Nuo 2011 m. rotacijos iki šiol buvo pareikštos tik keturios atskirosios nuomonės: viena teisėjos Ramutės Ruškytės, trys – teisėjo Egidijaus Šileikio (iš jų viena, paskutinioji, byloje, kurioje jis pats buvo pranešėjas). Žr. Konstitucinio Teismo teisėjos Ramutės Ruškytės atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimo (nuorodą žr. 5 išnašoje *supra*); Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio 25 d. nutarimo (nuorodą žr. 16 išnašoje *supra*); Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskirąją

Tačiau toks kandidatų į Konstitucinio Teismo teisėjus klausinėjimo kryptingumas (ypač turint galvoje, kad jis buvo kur kas mažiau būdingas teisėjų rotacijai 2008 m. ir, atrodo, visai nebuvo būdingas iki tol), kai oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimo ir teisėjo nesutikimo su Teismo daugumos pozicija problematika priskiriama „pasiryžimo ir valios“ sričiai, savaip apnuogina svarbų su teise susijusio viešojo diskurso aspektą: politinis isteblišmentas konstitucinės jurisprudencijos raidą vis mažiau vertina kaip nuoseklų, autopoietinį, teisinės logikos diktuojamą procesą ir vis labiau – kaip valios apraišką ir rezultatą. Tai nerimą kelianti tendencija. Darant prielaidą, kad Seimas yra visuomenės atspindys, susirūpinimas, kurį ji kelia, turėtų būti dar didesnis.

Šaltiniai ir literatūra

- Aarnio, A.; MacCormick, D. N. (eds). *Legal Reasoning*. Aldershot etc., 1992.
- Alexy, R. *Teisinio argumentavimo teorija: Mokyimas apie racionalų diskursą, arba Teisinio pagrindimo teorija* / Vertė J. Galginaitis, A. Galginaitytė. Vilnius, 2005.
- Barak, A. *Purposive Interpretation in Law* / Translated by S. Bashi. Princeton and Oxford, 2005.
- Berman, H. J. *Teisė ir revoliucija: Vakarų teisės tradicijos formavimasis* / Vertė A. Šliogeris. Vilnius, 1999.
- Berman, H. J. Why the History of Western Law is Not Written. In: Id. *Faith and Order: The Reconciliation of Law and Religion*. Atlanta, 1993.
- Canetti, E. *Masė ir valdžia* / Vertė A. Tekorius. Vilnius, 2003.
- Chochrin, T. Dėl atskirosios nuomonės pareiškimo termino [<http://jurisprudencija.wordpress.com/2011/10/04/del-atskirosios-nuomones-pareiskimo-termino>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Chochrin, T. Diskusija dėl atskirosios nuomonės instituto konstitucinės justicijos bylose [<http://jurisprudencija.wordpress.com/2012/05/09/diskusija-del-atskirosios-nuomones-instituto-konstitucines-justicijos-bylose>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Donskis, L. *Nepopuliarūs įžvalgos: Politikos komentarai ir esė*. Vilnius, 2009.
- Donskis, L. *Taip, bet... Nepolitologiniai svarstymai apie politiką*. Vilnius, 2007.
- Donskis, L. *Tyliosios alternatyvos: Socialinės analizės ir kritikos eskizai*. Vilnius, 2008.
- Gumbis, J. Teisės samprata: Logikos taikymo problematika. *Teisė*. 2010, Nr. 76.

nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>]; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ [<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2012/n120206.htm>]; žiūrėta 2012-05-31]. Nutarimas turi būti paskelbtas „Valstybės žiniuose“ 2012 m. rugsėjo 21 d.; Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskirąją nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>]; žiūrėta 2012-05-31]. Taip pat žr.: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenkščio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos išdinininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 40-1973.

- Jackūnas, Ž. Socialinės šizofrenijos industrija: Demokratiją jau pakeitė mediakratija? *Kultūros barai*. 2012, 5.
- Jarašiūnas, E. Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos. *Jurisprudencija*. 2009, Nr. 1.
- Keskinen, A. Dalyvaujamoji demokratija ir pietinė visuomenė: visuomenės sprendimų priėmimas informacijos amžiuje. *Politologija*. 1997, Nr. 2.
- Kūris, E. (sud. ir moksl. red.). *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius, 2011.
- Kūris, E. Apie (ne)pagarbą teisei. *Notariatas*. 2012, Nr. 13.
- Kūris, E. Atskiroji nuomonė Konstituciniame Teisme. Pirmosios patirtys. Kn.: Švedas, G. (vyr. moksl. red.). *Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis. Liber Amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vilnius, 2012 (rengiama spaudai; tuo metu, kai pasirodys šis straipsnis, knyga jau turi būti išspausdinta).
- Kūris, E. Judges as Guardians of the Constitution: “Strict” or “Liberal” Interpretation. In: E. Smith (ed.). *Old and New Constitutions: The Constitution as Instrument of Change*. Stockholm, 2003.
- Kūris, E. Konstitucinės justicijos proceso teisės klausimu. *Teisė*. 2011, Nr. 78.
- Kūris, E. Politinių klausimų jurisprudencija ir Konstitucinio Teismo *obiter dicta*: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą. *Politologija*. 1998, Nr. 1.
- Laučius, V. Demokratijos saulėlydis [<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vlaucius-demokratijos-saulelydis.d?id=58804337>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Le Bon, G. *Minios psichologija* / Vertė N. Hofertaitė. Vilnius, 2011.
- Levin, J. *How Judges Reason: The Logic of Adjudication*. New York etc., 1992.
- Lietuvos Respublikos ypatingojo prokuroro įstatymo projektas [http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=415577&p_query=&p_tr2=2]; =i8r4ta; 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios*. 1991, Nr. 6-166 (Lietuvos Respublikos Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“ – Lietuvos Respublikos Konstitucijos sudedamoji dalis); 1992, Nr. 18-513 (Lietuvos Respublikos Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ – Lietuvos Respublikos Konstitucijos sudedamoji dalis); 1992, Nr. 33-1014 (Lietuvos Respublikos Konstitucija); 1992, Nr. 33-1015 (Lietuvos Respublikos Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ – Lietuvos Respublikos Konstitucijos sudedamoji dalis); *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 64-1501; 1996, Nr.122-2863; 2002, Nr. 65-2629; 2003, Nr. 14-540; 2003, Nr. 32-1315; 2003, Nr. 32-1316; 2004, Nr. 111-4123; 2004, Nr. 111-4124 (Lietuvos Respublikos Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ – Lietuvos Respublikos Konstitucijos sudedamoji dalis); 2006, Nr. 48-1701.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 10 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko prašymo išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 15 d. nutarimą“ [<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1994/s411110a.htm>]; žiūrėta 2012-05-31]. Sprendimas „Valstybės žiniuose“ nepaskelbtas.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. vasario 25 d. nutarimo „Dėl V. Nikitino atleidimo iš generalinio prokuroro pareigų“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 39-1044.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išim-

- ties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 124-5643.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamento patvirtinimo“ (juo patvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamentas). *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 38-1237 (atitaisymas: 2004, Nr. 57); 2005, Nr. 137-4937; 2006, Nr. 126-4804; 2007, Nr. 100-4082 (nauja redakcija); 2008, Nr. 139-5513; 2009, Nr. 34-1303.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 49-1600.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. birželio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 15 d. nutarimo Nr. X-131 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjų paskyrimo“ 2 straipsnio, Lietuvos Respublikos Prezidento 2005 m. kovo 17 d. dekreto Nr. 237 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti R. K. Urbaitį iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ ir Lietuvos Respublikos Seimo 2005 m. kovo 17 d. nutarimo Nr. X-138 „Dėl R. K. Urbaičio atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo pareigų“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 71-2561.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 5 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies I skyriaus 6 punkto nuostatų išaiškinimo, taip pat dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos teisingumo ministro prašymo išaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ motyvuojamosios dalies 1 punktą“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 129-5246.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*.

- 2008, Nr. 140-5569. Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimo. Viešai nepaskelbta.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008 m. vasario 1 d. redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008 m. vasario 1 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 25-988. Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2009.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 30 straipsnio (2005 m. gegužės 19 d. redakcija), 32 straipsnio 4 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr. 106-4434. Konstitucinio Teismo teisėjų Tomos Birmontienės ir Algirdo Taminsko atskiroji nuomonė ir teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2009.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Lino Karaliaus, kuriam pradėta apkaltos byla, ir Lietuvos Respublikos Seimo nario Aleksandro Sacharuko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 128-6545. Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė ir teisėjos Ramutės Ruškytės atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. spalio 27 d. išvados [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2010.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 118-5564. Konstitucinio Teismo teisėjos Ramutės Ruškytės atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2011.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 129-6116. Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio 25 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai2011.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatų, kuriomis reguliuojamas pensijų perskaičiavimas ir mokėjimas valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ [žiūrėta 2012-05-31]. [<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2012/n120206.htm>]. Nutarimas turi būti paskelbtas „Valstybės žiniuose“ 2012 m. rugsėjo 21 d. Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo, Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės įstatymo kai kurių nuostatų, kuriomis reguliuojami su rinkimų

- užstato sumokėjimu, kandidatų deklaracijų pateikimu, rinkimų slenkščio pasiekimu, sutarties su politinės kampanijos išdininku sudarymu ir valstybės biudžeto lėšų politinėms partijoms paskirstymu susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 40-1973. Konstitucinio Teismo teisėjo Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė dėl Konstitucinio Teismo 2012 m. kovo 29 d. nutarimo [<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gegužės 22 d. pranešimas žiniasklaidai [http://www.lrkt.lt/Pranesimai/txt_2012/L20120522a.htm]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Lietuvos Respublikos Seimo ir Vyriausybės žinios*. 1993, Nr. 6-120; *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 68-1277; 1996, Nr. 73-1749; 1998, Nr. 55-1519; 2001, Nr. 21-691; 2001, Nr. 39-1335; 2001, Nr. 64-2328; 2003, Nr. 108-4815; 2007, Nr. 77-3056; 2008, Nr. 81-3187; 2008, Nr. 131-5024; 2008, Nr. 134-5179; 2011, Nr. 49-2366; 2011, Nr. 154-726. Taip pat žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 36-1292.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Gauti ir neišnagrinėti prašymai. Prašymas Nr. 34/2009 [http://www.lrkt.lt/Prasymai/34_2009.htm]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos Seimo VI (pavasario) sesijos vakarinio plenarinio posėdžio Nr. 295 (2011 m. kovo 10 d.) stenograma [http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=394082]; žiūrėta 2012-05-31].
- Lietuvos Respublikos teismų įstatymo preambulės pakeitimo ir įstatymo papildymo III¹ dalimi įstatymo projektas [http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=133335&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y]; žiūrėta 2012-05-31].
- Mackuvienė, E. *Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2011.
- Mesonis, G. *Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai*. Vilnius, 2010.
- Ortega i Gasetas, Ch. *Masių sukilimas / Vertė E. Treinienė*. Vilnius, 1993.
- Stačiokas, S. The Role of Constitutional Justice in Lithuania. In: E. Smith (ed.). *Old and New Constitutions: The Constitution as Instrument of Change*. Stockholm: 2003.
- Staugaitytė, V. Atskiroji nuomonė konstitucinėje justicijoje: Teismo kolegialumas vs. teisėjo vidinis nepriklausomumas. *Jurisprudencija*. 2008, Nr. 9.
- Šindeikis, A. E. Šileikio atskiroji nuomonė. *Veidas*. 2008, Nr. 50.
- Šliogeris, A. Apie vieną kitą grėsmę Lietuvai. Kn.: Daujotytė, V. et al. *Nerimas: Svarbiausių humanitarinių ir socialinių grėsmių bei jų pasekmių Lietuvai įžvalgos*. Vilnius, 2012.
- Šliogeris, A. *Bulvės metafizika: Iš filosofo dienoraščių*. Vilnius, 2010.
- Vareikis, E. *Dinozaurėjanti Europa: Emociniai-politiniai svarstymai*. Vilnius, 2002.
- Žukas, T. „Aš nesutinku“. *IQ*. 2011, Nr. 11.

ON THE DISSENTING OPINIONS OF THE CONSTITUTIONAL COURT JUSTICES: SOME BEHAVIOURAL ASPECTS

Egidijus Kūris

Vilnius University, Lithuania

Summary. *The article focuses on the new institute of the Lithuanian law of constitutional justice procedure – the dissenting opinion of a Constitutional Court justice as it is consolidated in the Law on the Constitutional Court. It is argued that the current statutory regulation is defective in essence because it creates preconditions for diminishing the quality of both the final act of the Constitutional Court (especially when the dissenting opinion is to be filed by the judge rapporteur) and the dissenting opinion under preparation. The narrative is half-normative and half-behavioural: the institute is analysed in the context of established procedural practice of the Constitutional Court as an extremely collegial institution (also due to the statutory regulation), as well as in the context of the current condition of the public discourse in Lithuania.*

Namely, statutory regulation allows filing a dissenting opinion (which is not distinguished from the concurring opinion) within three working days after the public announcement of the decision (ruling, conclusion) of the Constitutional Court. Consequently, it is hardly possible to argue that the justice who filed the opinion did not do this in view of the immediate reaction to the decision by the media, the society, or the establishment, and even that he or she did not do this because such reaction took place.

Also, the three-day period mentioned above puts any justice ready to file a dissenting (or concurring) opinion into the position where he or she simultaneously needs to participate in the collegial activity of the Court in deciding cases, as well as to write the dissenting (concurring) opinion. In the article, the legislative proposal is presented that the Law on the Constitutional Court should be amended so as to allow for a relatively long time span between the adoption of the decision (ruling, conclusion) and its announcement to the public at large. However, it is not suggested that the general mode of collectivism as dictated by the Law and as implemented in the established practice of the Constitutional Court shall be abandoned.

By this article, the author continues his research on the matter as commenced in his two earlier articles (of 2011 and 2012).

Keywords: *Constitutional Court, Constitutional jurisprudence, official Constitutional doctrine, judge rapporteur, dissenting opinion (and concurring opinion), public discourse.*

Egidijus Kūris, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: teisės teorija, konstitucinė teisė.

Egidijus Kūris, Vilnius University, Faculty of Law, Department of Public Law, Professor. Research interests: legal theory, constitutional law.